Foro económico de Galicia

Informe de Conxuntura socioeconómica

II / 2018

Fernando González Laxe (coord.)
José Francisco Armesto Pina
Patricio Sánchez Fernández
Santiago Lago Peñas

www.foroeconomicodegalicia.es

ASPECTOS SALIENTABLES

1. A economía galega encadea 10 trimestres consecutivos con taxas de crecemento interanuais igual ou superiores ao 3%, acadando no primeiro trimestre de 2018 unha medra do 3,1%, porcentaxe similar ao dos últimos trimestres de 2017. Este incremento é unha décima superior á media española estimada polo INE e supera ao rexistrado na zona euro (2,5%) e na Unión europea (2,4%). Xa que logo, avánzase no proceso de converxencia retomado coa recuperación económica. Dende o comezo da serie histórica (1995), só se rexistra un período máis longo con ritmos de crecemento como o actual entre o segundo trimestre de 1997 e o cuarto de 2001 (19 trimestres consecutivos) e entre o segundo trimestre de 2005 e primeiro de 2008 (12 trimestres).

2. O crecemento agregado do PIB en Galicia segue caracterizándose polo seu equilibrio das achegas positivas da demanda interna e da externa. A significativa contribución da demanda interna, que se sitúa en 2,6 puntos, o valor máis elevado dende o cuarto trimestre de 2007, pode considerarse como un dos aspectos máis salientables. Esta contribución explícase tanto polo impulso do investimento (4,6% respecto ao mesmo trimestre do ano anterior) como pola mellora do consumo dos fogares, que acada unha medra interanual do 2,8%, a taxa máis elevada dende 2006. Comparado co estimado no conxunto da economía española, tanto o investimento como o gasto en consumo final presentan en Galicia unha taxa de variación interanual superior á española. No que ao consumo se refire, o gasto privado medra ao mesmo ritmo que no conxunto do Estado, rexistrando o gasto público un maior dinamismo en España.

3. A demanda externa contribúe cinco décimas ao crecemento do PIB, un punto porcentual menos que no mesmo período do ano anterior. Tanto as exportacións como as importacións presentan un crecemento igual ou superior ao 7%. Se se consideran tan só as comerciais con terceiros países, o saldo positivo da balanza de pagos ascende a case 1.300 millóns de euros, destacando que o subsector téxtil-confección mantense como o sector co saldo positivo máis elevado, con 1.388 millóns de euros (un 57,7% superior ao do ano anterior), en tanto que o sector do automóbil mantén o saldo deficitario rexistrado nos primeiros tres meses dos últimos tres anos (case 310 millóns de euros).

4. Dende o punto de vista da oferta, o aspecto máis destacado é que todos os sectores contribúen de xeito positivo, salientando o bo comportamento do sector industrial (6,3%), e máis en concreto da industria manufactureira. Cunha medra do 4,6%, aboia como a rama de actividade de maior dinamismo. Nembargante, cómpre mencionar que os outros tres grandes sectores presentan unha ralentización no seu ritmo de crecemento interanual. O sector servizos medra (en taxa interanual) no primeiro trimestre do ano un 2,3% fronte ao 3,9% do ano anterior, mentres que o sector primario e a cons-

trución presentan un incremento do 0,1% e 3,5%, respectivamente (3,2% e 3,9% no mesmo período do ano anterior).

5. Os grandes agregados do mercado de traballo galego manteñen unha tendencia razoablemente positiva, atendendo á evolución da ocupación e á caída do desemprego, especialmente significativo no caso do paro de longa duración. Dunha banda, as afiliacións medran un 2,7% respecto ao primeiro trimestre do ano anterior, fronte ao 1,6% no caso da poboación ocupada segundo a EPA e os postos de traballo equivalente (contas económicas). Doutra banda, o paro estimado descende un 14,1% e o rexistrado no servizo público de emprego, cun 11,2%.

6. No primeiro trimestre do ano, os tres indicadores de emprego presentan taxas de crecemento inferiores á media estatal, mentres que o paro estimado pola EPA non só descende en maior medida que a media española, senón que se sitúa como a quinta con maior redución. A taxa de actividade galega descende ata o 53%, tres décimas menos que no ano anterior, e a taxa de ocupación ata o 45%, manténdose Galicia entre as CC.AA. cun valor máis reducida. Por contra, a taxa de paro redúcese ata o 15,1%, a porcentaxe máis baixa nun primeiro trimestre dende o ano 2009, destacando que no primeiro trimestre do ano Galicia e sitúa como a quinta comunidade autónoma con maior descenso do paro en termos relativos.

7. Con todo, no actual contexto económico positivo persisten os elementos preocupantes sinalados en informes anteriores. Nomeadamente, pódense destacar a continua caída da poboación activa, especialmente grave no caso da poboación de 25 a 34 anos (máis dun 22% dende o primeiro trimestre de 2014), así como a menor capacidade de creación de emprego en comparación coa media española, e o incremento da taxa de temporalidade. Asemade, a pesares da evolución positiva no que atinxe á redución da taxa de emprego a tempo parcial involuntario e ao paro de longa duración, estes aínda representan o 57% dos ocupados a tempo parcial e o 46,4% da poboación parada, respectivamente.

8. A innovación é un tema chave para o desenvolvemento económico e social dun territorio. Durante o período 2004-2014, as empresas manufactureiras galegas levaron a cabo menos actividades innovadoras que as españolas. Aínda así, experimentaron unha caída nas súas vendas e persoais similar á destas últimas. Por tanto, as relacións entre innovación e crecemento empresarial non sempre son directas. En particular, cando o crecemento tórnase negativo, o investimento en I+D inicialmente tamén se ve reducido, aínda que, non se renuncia do todo ás actividades innovadoras, que remontan nos momentos máis agudos da crise (2009-2011). Isto é, máis que impulsar o crecemento, o desenvolvemento de actividades innovadoras podía actuar como condición necesaria para garantir a supervivencia.

CONTIDOS

I- ANÁLISE CONXUNTURAL
. Contas económicas.
. Mercado de Traballo.

II- COMENTARIO
. Crecimiento e innovación de las empresas manufactureras gallegas.
Autor: Manuel Ángel Nogueira Moreiras y Sara Fernández-López.

III-ACTUALIDADE FORO
. A vueltas con las zanjas.
Autor: Marcelino Otero López.

O Informe de Conxuntura Socioeconómica ten como obxectivo subministrar aos axentes sociais, económicos e políticos a información básica e estratéxica que permita definir a situación actual da economía de Galicia. Asemade, pretende facilitar a avaliación continua das magnitudes máis salientables do noso País, e analizar os avances e melloras, mais tamén os atrancos ou retrocesos na súa dinámica macroeconómica.

ISSN: 2530-318X
Editado en Ourense polo Foro Económico de Galicia
Xuño de 2018

I- ANÁLISE DE CONTAS

1- CONTAS ECONÓMICAS 2018.

A economía galega mantén un ritmo de crecemento do PIB real similar ao estimado no segundo semestre do ano anterior. En termos interanuais, a actividade económica galega medra un 3,1%, sendo esta porcentaxe do 0,7% en relación ao trimestre anterior.

O crecemento agregado do PIB segue caracterizándose polo seu equilibrio atendendo ás achegas positivas tanto da demanda interna como externa. Con todo, un dos aspectos máis salientables é a significativa contribución da demanda interna, que se sitúa en 2,6 puntos, o valor máis elevado dende o cuarto trimestre de 2007. En termos de crecemento os aspectos máis positivos foron o impulso do investimento 4,6% e a mellora do consumo dos fogares, que acada unha medra do 2,8%, a taxa máis elevada dende o ano 2006. No que á demanda externa se refire, tanto as exportacións como as importacións presentan un crecemento igual ou superior ao 7%. Polo lado da oferta, todos os sectores contribúen de xeito positivo, destacando o bo comportamento do sector industrial, e máis en concreto da industria manufactureira, que se sitúa como o sector de maior dinamismo.

A economía galega encadea dez trimestres consecutivos con crecementos iguais ou superiores ao 3%, rexistrando no primeiro trimestre do ano unha medra do 3,1%, unha décima por riba da media estatal. No conxunto da zona euro o crecemento do PIB foi do 2,5%, e na UE-28 do 2,4%, polo que continúa o proceso de converxencia coa media europea retomado co inicio da recuperación económica. Se a análise se fai en termos intertrimestrais, tanto a economía galega como a española presentan un incremento do seu PIB do 0,7% no primeiro trimestre do ano, tres décimas superior ao rexistrado tanto no conxunto dos países da zona euro como na UE-28.

Evolución do PIB real en Galicia e España, 2012-2018

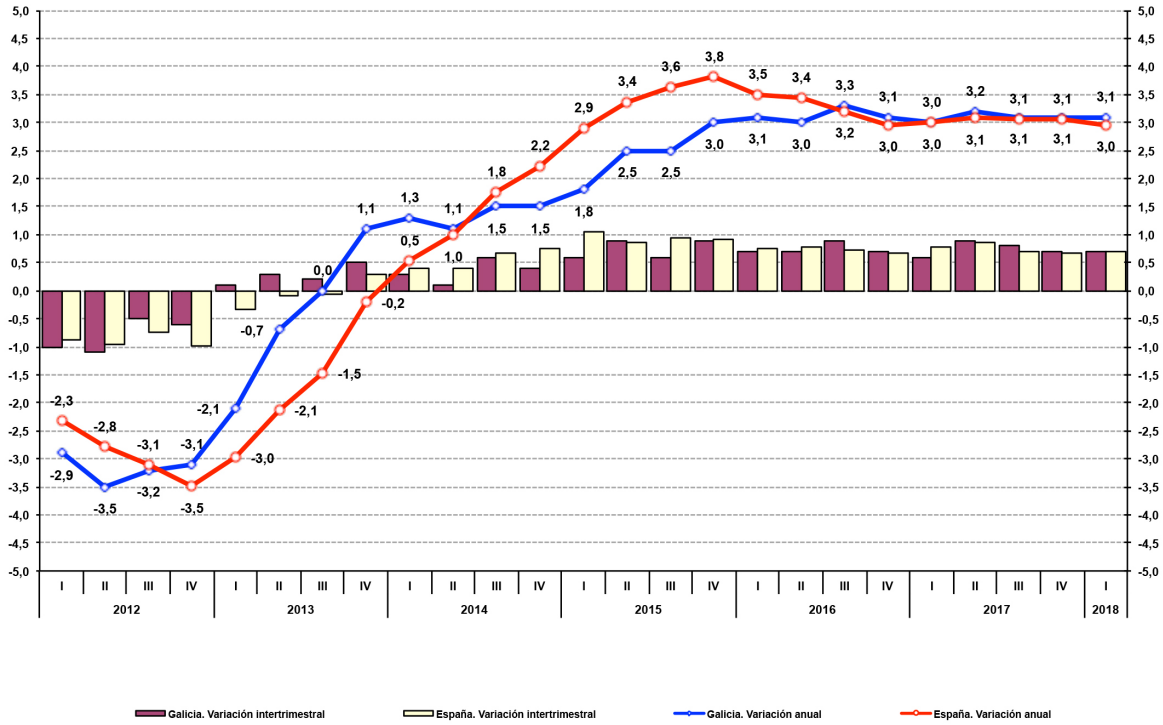

Fonte: IGE e INE

DEMANDA AGREGADA

A demanda interna segue a ser quen explica en maior medida o crecemento agregado do PIB en Galicia, cunha achega no primeiro trimestre do ano de 2,6 puntos, máis dun punto por riba da contribución no mesmo período do ano anterior (1,5 puntos). Deste xeito, o saldo exterior neto contribúe con cinco décimas, cando no ano anterior aportaba 1,5 puntos. Comparado co rexistrado no conxunto do Estado, a demanda interna continúa cunha achega superior á estimada en Galicia

Achega da demanda interna e externa en Galicia e España 2016-2018

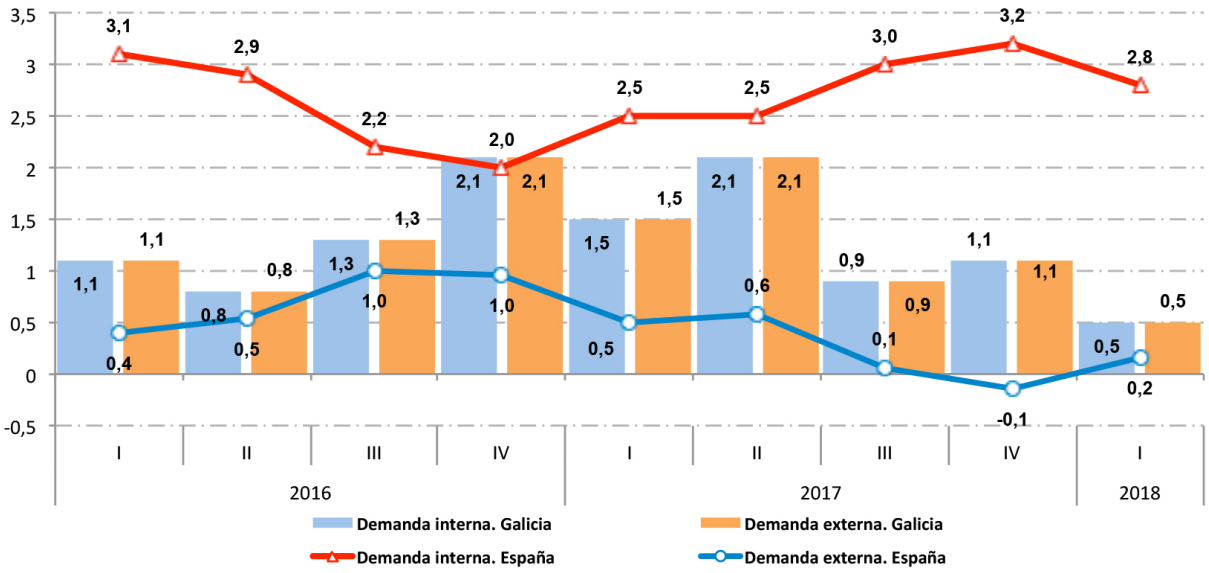

Fonte: IGE e INE

(2,8 puntos porcentuais en España) ao contrario do que acontece coa demanda externa (dúas décimas no Estado).

Entre os compoñentes da demanda interna salienta en primeiro lugar, ao igual que no segundo semestre de 2017, o forte impulso do investimento, medido en termos de formación bruta de capital. No primeiro trimestre do ano 2018, a taxa de crecemento interanual do investimento en Galicia foi do 4,6%, tres puntos porcentuais por riba do estimado no mesmo período do ano anterior. Pola contra, o consumo final das familias presenta un acusado dinamismo ao medrar un 2,8% respecto ao primeiro trimestre do ano anterior, o que supón o ritmo máis acusado dende o cuarto trimestre de 2006 (3,4%). Por último, o consumo das administracións públicas medra un 1,2%, case tres puntos menos que a rexistrada no ano anterior (3,9%).

Cadro macroeconómico de Galicia 2015-2018. Taxas de variación interanual.

%

	2015	2016	2017	2017/I	2018/I
Produto Interior Bruto	2,4	3,1	3,1	3,0	3,1
Demanda					
Gasto en consumo final	1,0	2,1	1,5	1,5	2,4
Fogares e institución privadas sen fin de lucro	1,1	2,0	1,3	0,7	2,8
AA. Públicas	0,8	2,2	2,1	3,9	1,2
Formación Bruta de Capital	3,1	0,6	3,2	1,6	4,6
Achega demanda interna ao PIB	1,4	1,8	1,7	1,5	2,6
Exportacións	1,5	5,5	4,8	6,9	7,3
Importacións	-0,6	3,1	2,3	4,2	7,0
Achega demanda externa ao PIB	1,0	1,3	1,4	1,5	0,5
Oferta					
Sector primario	-4,6	1,1	1,7	3,2	0,1
Industria	0,1	2,4	1,7	-1,3	6,3
Industria manufactureira	3,6	3,5	4,2	2,8	4,6
Construción	2,6	1,6	3,5	3,9	3,5
Servizos	3,3	3,5	3,3	3,9	2,3
Comercio, transporte e hostalería	6,9	7,4	6,3	7,8	3,3
Información e comunicacións	1,4	3,8	5,1	7,3	1,2
Actividades financeiras e de seguros	-5,9	0,0	0,5	1,1	0,5
Actividades inmobiliarias	0,1	0,2	0,9	1,2	1,2
Actividades profesionais	7,2	4,0	3,9	4,3	3,7
Administración pública, sanidade e educación	0,8	0,9	1,3	1,1	1,8
Actividades artísticas, recreativas e outros servizos	6,3	1,5	0,3	0,3	0,3

Fonte: IGE

En comparación coa evolución destes indicadores na economía española, cómpre mencionar que no último trimestre tan só o consumo das administracións públicas presenta un incremento superior ao reflectido nas contas económicas de Galicia (1,9% e 1,2%, respectivamente), sendo similar no caso do gasto en consumo final dos fogares (2,8%). Polo contra, o investimento presenta en España unha taxa de variación interanual do 3,7%, nove décimas menos que o rexistrado na economía galega.

No concernente ao sector exterior, o cadro macroeconómico de Galicia presenta unha importante aceleración no ritmo de crecemento tanto das exportacións como das importacións. Neste primeiro trimestre as exportacións medraron un 7,3% en relación ao ano anterior, 1,4 puntos máis que no mesmo período de 2017, en tanto que as compras fóra de Galicia o fixeron nun 7% (4,2% no ano anterior). No conxunto do Estado tanto as vendas ao exterior como as compras de terceiros países presentan un incremento significativamente inferior ao rexistrado en Galicia, medrando as exportacións un 3,2% e as importacións un 2,8%. Tras esta evolución, a achega en Galicia do saldo exterior neto redúcese ata as cinco décimas, a contribución máis reducida dende o cuarto trimestre de 2012 (detrae dúas décimas). A economía española segue a amosar unha achega inferior á estima-

PIB real en Galicia e España 1º trimestre2018. Indicadores de demanda. Taxas de variación interanual

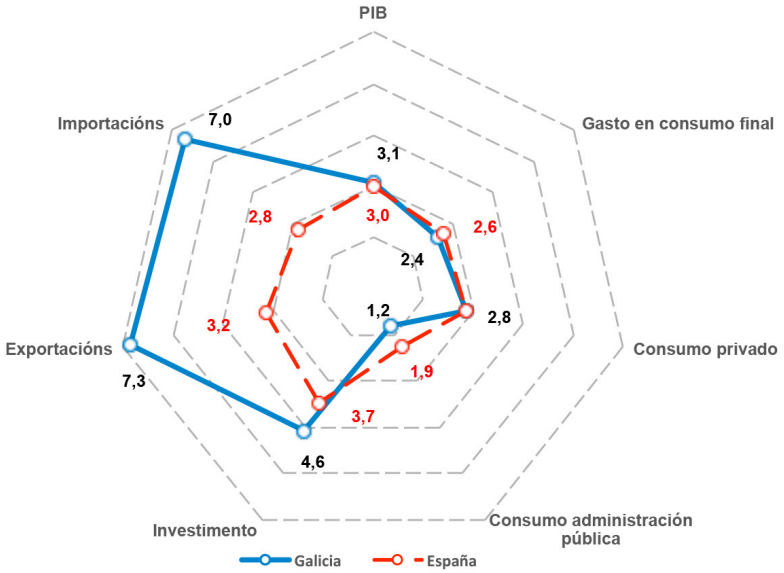

Fonte: IGE

da para a economía galega (dúas décimas).

Se se consideran tan só as relacións comerciais con terceiros países, o valor total acumulado das exportacións galegas nos tres primeiros meses do ano, tras unha medra do 9,4%, sitúase en 5.696,9 millóns de euros, o que representa o 8% do total estatal (8,3% ao comezo da crise económica). Tras unha medra das importacións do 3,7%, as importacións galegas ascenden a 4.398,2 millóns de euros, do que se deduce que o saldo positivo da balanza comercial galega se sitúa nos 1.298,6millóns de euros.

O sector do automóbil e as actividades de téxtil e confección seguen a ser os sectores exportadores máis importantes en termos de valor. Dunha banda, en 2018, tras unha medra do 17,5% respecto ao ano anterior, o téxtil vendeu ao exterior produtos por valor de 1.627,4 millóns de euros, o que representa o 28,6% das exportacións galegas. Doutra banda, as vendas do sector do automóbil aumentaron ata os 1.080,6 millóns de euros, un 9,5% máis que no ano anterior, concentrando o 19% do total galego. Ambas actividades acollen o 47,5% das exportacións galegas fronte ao 50,6% existente no ano 2009. Como se reflicte no gráfico seguinte, ambos sectores presentan una evolución dispar, xa que mentres o peso relativo do sector téxtil presen-

ta unha acusada tendencia crecente, o sector do automóbil reduce o seu peso no importe total das exportacións galegas. No concernente ao saldo da balanza comercial dos distintos sectores no primeiro trimestre de 2018, o subsector téxtil-confección mantense como o sector co saldo positivo máis elevado, con 1.388 millóns de euros (un 57,7% superior ao do ano anterior), en tanto que o sector do automóbil mantén o saldo deficitario rexistrado nos primeiros tres meses dos últimos tres anos. No primeiro trimestre de 2018, o saldo negativo da balanza comercial do sector do automóbil sitúase en case 310 millóns de euros, un 12,1% inferior ao rexistrado no mesmo período do ano anterior.

Ademais da devandita concentración sectorial, cabe insistir na aínda elevada

Exportacións galegas do sector do automóbil e do téxtil-confección 1º trimestre 2009-2018.

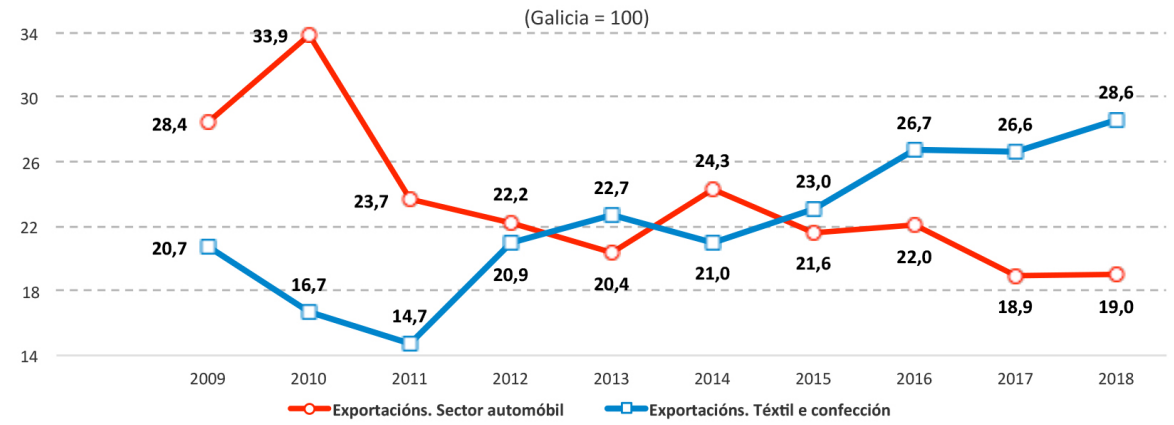

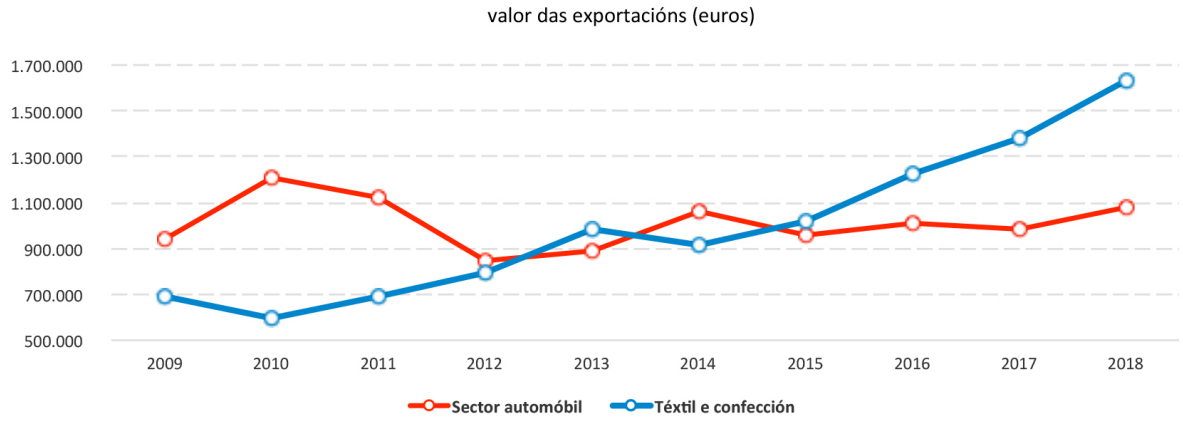

Fonte: IGE

concentración xeográfica. Neste senso, o conxunto dos países da UE-28 representan no primeiro trimestre de 2018 o 80,8% das exportacións galegas, case seis puntos superior á do ano anterior. Francia e Portugal seguen sendo os principais clientes das empresas galegas ao acoller o 20% das vendas ao exterior e o 13,7%, respectivamente. No mesmo período de 2008, Francia concentraba máis do 40% das exportacións galegas, fronte ao 15,9% no caso de Portugal. Coma se aprecia no cadro seguinte, os oito países máis importantes onde se dirixen as vendas das empresas galegas son países comunitarios, concentrando o 70,2% do valor total das exportacións (73,4% en 2008).

Exportacións galegas 1º trimestre 2018. Distribución sectorial e xeográfica

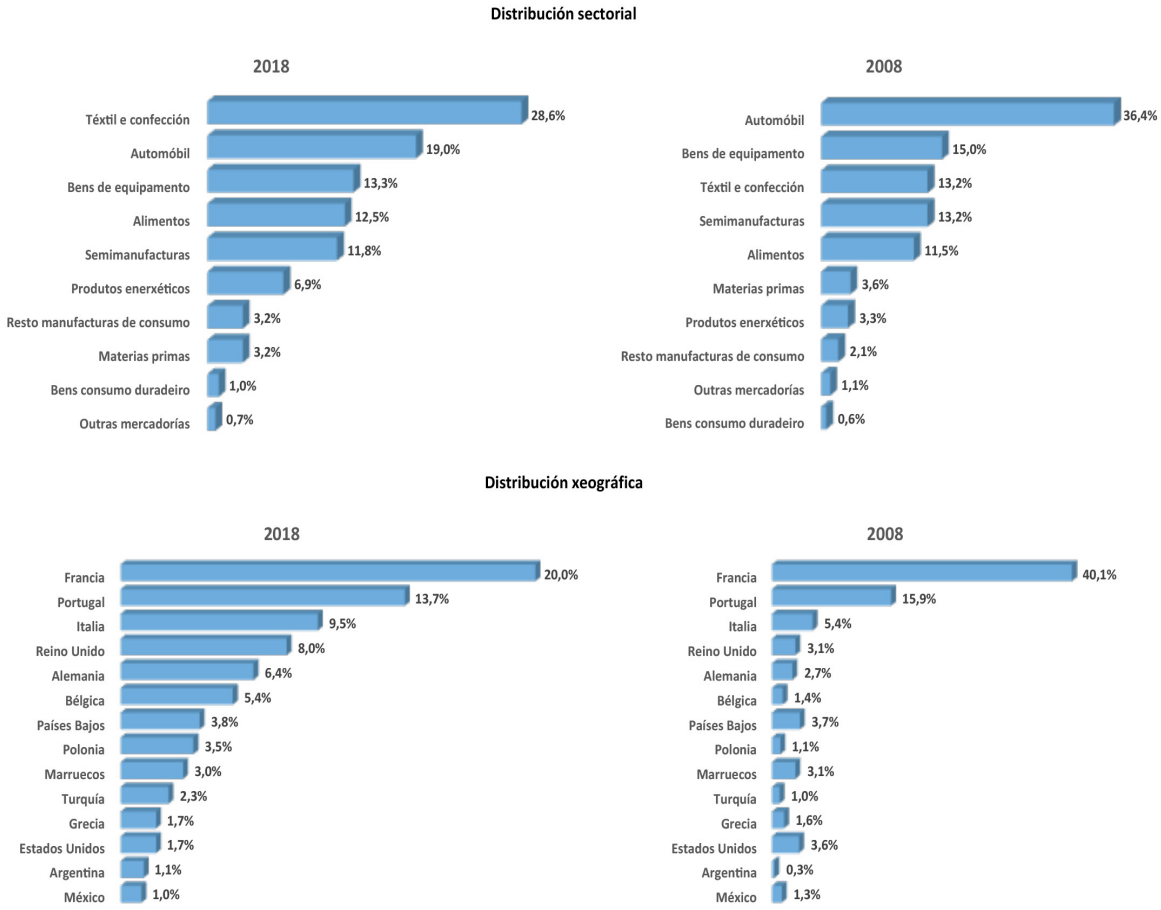

Fonte: ICEX

AGREGADOS DA OFERTA

Dende o punto de vista sectorial, o primeiro trimestre de 2018 caracterízase en primeiro lugar polas taxas de crecemento interanual positivas nas distintas ramas de actividade. Xunto a este aspecto positivo cómpre resaltar o forte dinamismo do sector industrial, presentando a industria manufactureira unha medra interanual do 4,6%, o que a sitúa como a actividade de maior crecemento.

Os outros tres grandes sectores presentan en 2018 unha taxa de variación interanual inferior á rexistrada no mesmo período do ano anterior. Dunha banda, o sector servizos medra no último trimestre un 2,3% fronte ao 3,9% no mesmo período do ano anterior, presentando tan só o subsector da administración pública, sanidade e educación un incremento superior ao do ano anterior (1,8% no primeiro trimestre de 2018 e 1,1% en 2017). No extremo oposto destacan as ralentizacións rexistradas nas actividades de comercio, transporte e hostalería e nas de información e comunicacións, con medras do 3,3% e 1,2% no primeiro trimestre de 2018, respectivamente (7,8% e 7,3% no mesmo período do ano anterior).

O sector primario e a construción presentan un incremento do 0,1% e 3,5%, respectivamente, cando no ano anterior eses incrementos foran do 3,2% no caso do sector primario e do 3,9% no da construción.

Comparado coas taxas de crecemento no conxunto da economía española, a sector industrial no seu conxunto, así como a industria manufactureira en particular, e o subsector de comercio, transporte e hostalaría presentan en Galicia un mellor comportamento. O maior diferencial positivo con respecto á media estatal rexístrase no conxunto das actividades industriais (6,3% fronte ao 2,8% en España) e na industria manufactureira (4,6% fronte a 2,9% no Estado), mentres que no extremo oposto, as actividades profesionais medran un 6,5% en España fronte ao 3,7% na Comunidade Autónoma, e o sector primario o fai nun 0,1% fronte ao 3,3% no Estado.

Tras esta evolución, o 26,6% do veb xerado en Galicia corresponden ás actividades de comercio, transporte e hostalería, fronte ao 18,4% das administracións públicas, sanidade e educación, e o 14% da industria manufactureira. As actividades profesionais, vinculadas en gran medida ao desenvolvemento da actividade manufactureira, xeran o 5,8% do veb galego. Como se aprecia na figura seguinte, dende o comezo da recuperación en 2014 continúa o incremento do peso relativo do sector servizos (1,3 puntos porcentuais), influenciado especialmente polo comportamento do comercio, transporte e hostalería (tres puntos máis que en 2014). A industria manufactureira e as actividades de información e comunicacións, presentan unha importancia relativa lixeiramente superior (seis e catro décimas, respectivamente).

Con todo, se a comparación se fai coa estrutura produtiva existente antes da crise económica, rexístrase unha medra importante das actividades de comercio, transporte e hostalería (22,8% en 2008), producíndose unha forte caída do peso relativo no caso da construción (12,1% en 2008) así como unha redución da industria manufactureira, que supuña case o 16,2% do veb galego.

Produto Interior Bruto en Galicia e España no 1º trimestre de 2018: distribución segundo principais compoñentes da oferta. Taxas de variación interanual

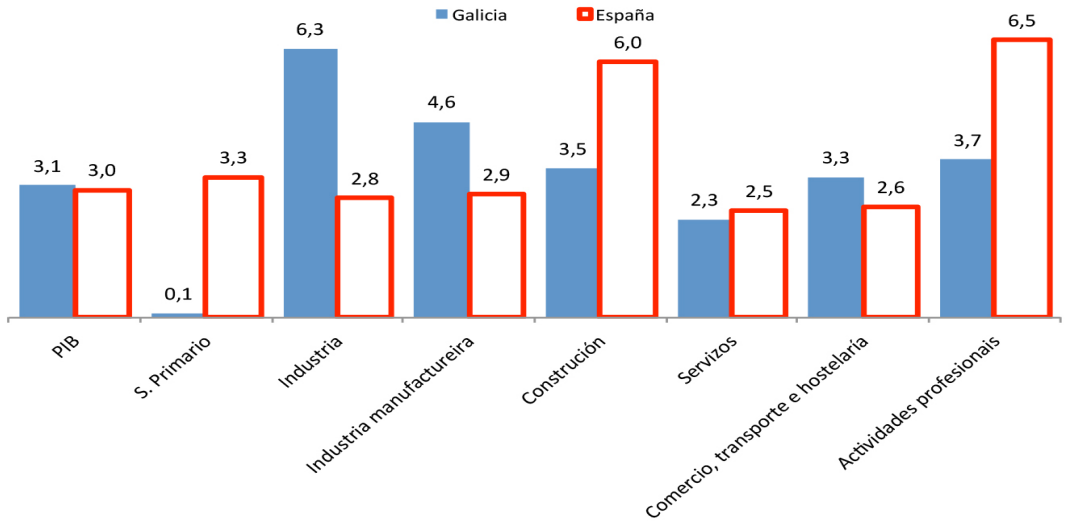

Fonte: IGE e INE

Estrutura produtiva de Galicia no primeiro trimestre de 2008, 2014 e 2018 (VEB Galicia = 100)

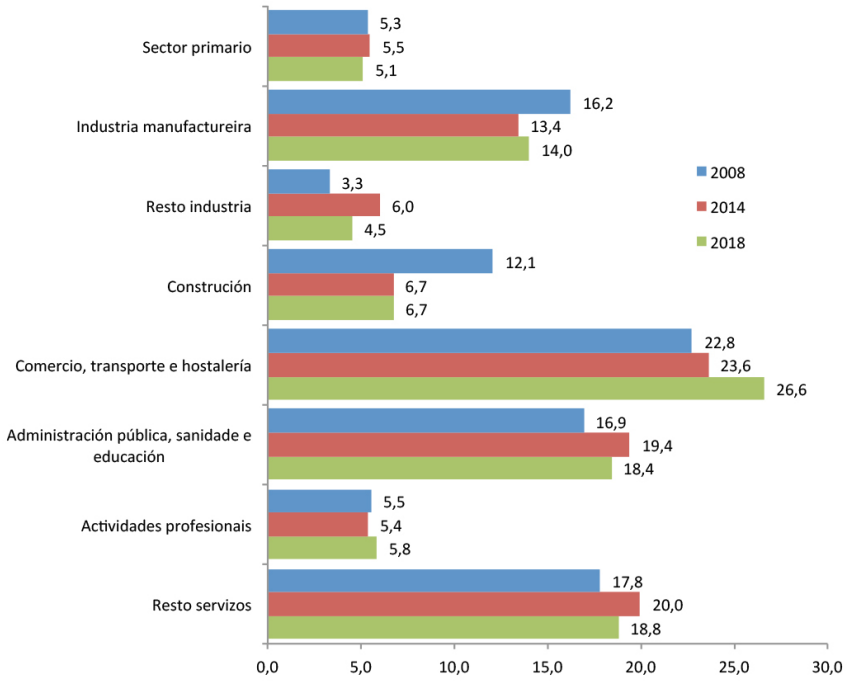

Fonte: IGE

Produtividade aparente do traballo

A modo de conclusión cómpre facer referencia á evolución da produtividade aparente do factor traballo (PFT), que continúa sendo un dos problemas máis importantes da economía galega. A partir dos datos recollidos nas contas trimestrais, se pode realizar unha aproximación á produtividade a través de dous indicadores complementarios: o cociente entre o PIB e o número de postos de traballo equivalente a tempo completo, e a relación entre o PIB e o número de horas traballadas.

O primeiro elemento que se pode destacar é que ambos os dous indicadores presentan unha evolución positiva no período de tempo considerado, se ben están por baixo da media española. Se se considera o número de postos de traballo equivalentes a tempo completo, a PFT en Galicia supón no primeiro trimestre de 2018 o 95,2% da produtividade no conxunto do Estado, fronte ao 87,2% do ano 2008 e o 91,4% de 2014. No caso da produtividade por hora traballada, esta porcentaxe é do 89,7% no primeiro trimestre de 2018 fronte ao 81% de 2008 (85,4% en 2014).

No último ano, o PIB en termos monetarios (prezos correntes) medrou un 4,1% en Galicia, unha décima máis que no conxunto do Estado, en tanto que o número de postos de traballo medrou un 1,6% e as horas traballadas un 0,9%. Deste xeito a produtividade mellorou un 2,4% no primeiro caso, e un 3,1% se se mide en relación ás horas traballadas (1,6% e 2,3% no Estado, respectivamente).

Como segundo elemento a destacar, cómpre insistir na baixa produtividade da industria manufactureira en comparación co acontecido no conxunto da economía española. Este é un factor preocupante se se ten en conta a importancia do sector industrial na definición dun modelo de crecemento estable a medio e longo prazo. A pesar do lixeiro incremento, ambos os dous indicadores seleccionados reflicten que a PFT sitúase por baixo do 80% do valor español dende o comezo da recuperación económica.

No primeiro trimestre de 2018 todos os sectores de actividade presentan unha produtividade inferior á media estatal, en termos de PIB por posto de traballo equivalente a tempo completo, en tanto que no caso da produtividade por hora traballada, a construción presenta unha produtividade similar á media española. Cómpre resaltar que tanto so servizos, como en moita menor media a industria manufactureira presentan unha evolución positiva dende o ano 2015.

Por contra, a PFT descende volve a descender no caso do sector primario, presentando no último trimestre unha produtividade inferior á media española tanto se se mide en termos de horas traballadas como de postos de traballo equivalentes a tempo completo. Cómpre resaltar a forte caída do PIB por hora traballada (España = 100), que no primeiro trimestre de 2018 representa o 76,9% da PFT en España.

Produtividade aparente de factor traballo en Galicia no primeiro trimestre 2015-2018 (España = 100)

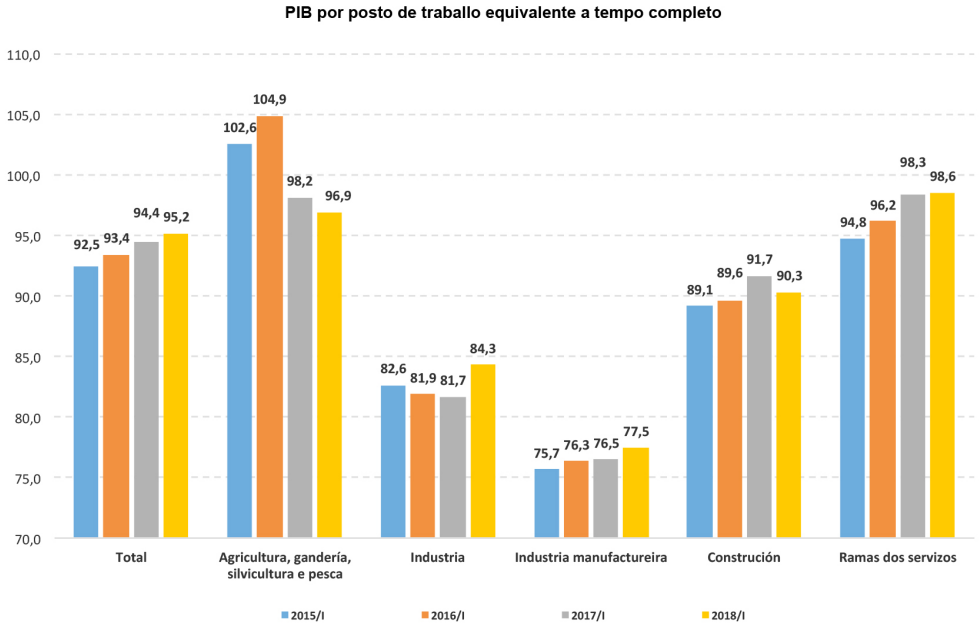

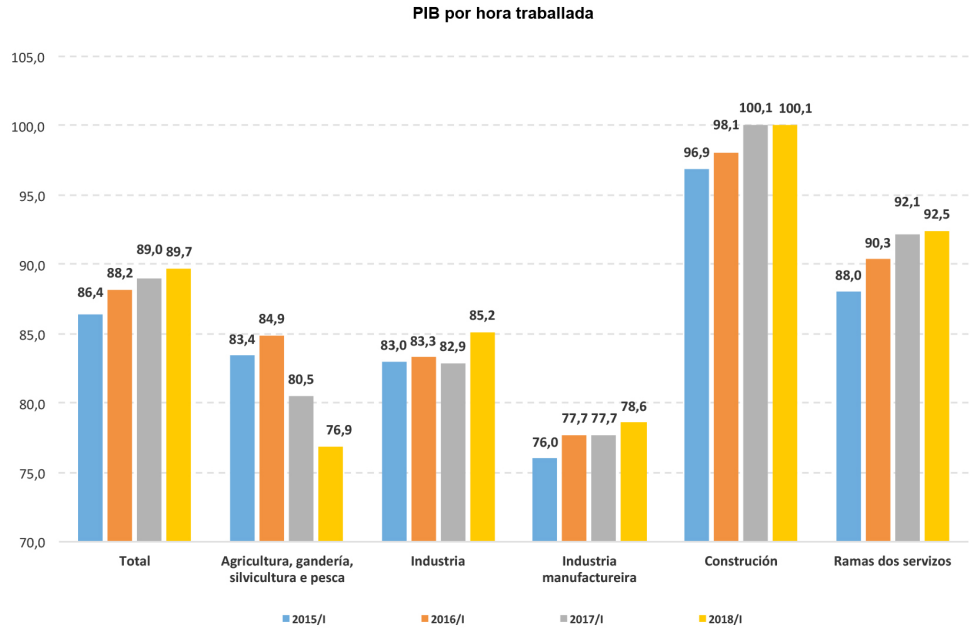

Fonte: Elaboración propia a partir de IGE e INE

Produtividade aparente de factor traballo en Galicia e España no primeiro trimestre 2007-2018 (PIB por posto de traballo equivalente a tempo completo)

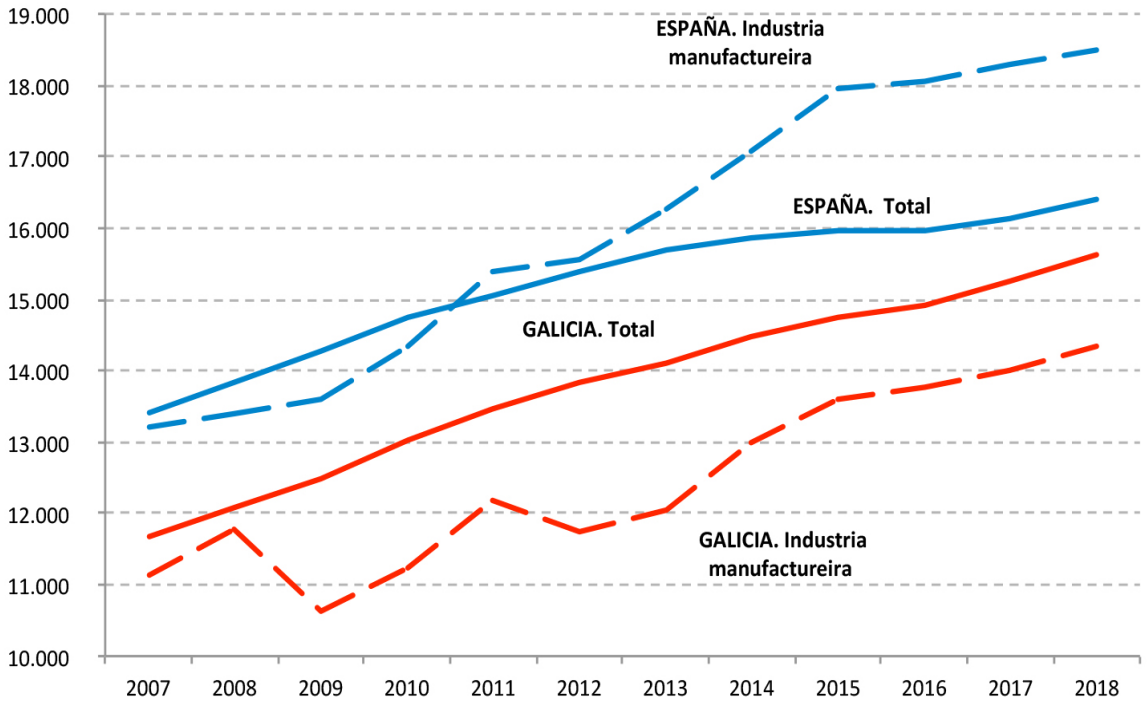

Fonte: Elaboración propia a partir de IGE e INE

1- Tendencia positiva pero con matices.

O mercado de traballo galego mantén a súa tendencia razoablemente positiva dos últimos trimestres atendendo á evolución da ocupación e á caída do desemprego, especialmente significativo no caso do paro de longa duración. No eido da ocupación, o incremento da poboación ocupada prodúcese entre os traballadores con xornada completa en tanto que se reduce a xornada a tempo parcial. No concernente ao desemprego, xunto á redución da taxa de paro ata o 15,1%, a porcentaxe máis baixa nun primeiro trimestre dende o ano 2009, cómpre resaltar que no primeiro trimestre do ano Galicia sitúase como a quinta comunidade autónoma con maior descenso do paro en termos relativos.

Con todo, a pesar dos dez trimestres consecutivos con taxas de crecemento da actividade produtiva iguais ou superiores ao 3%, persisten elementos preocupantes sinalados nos anteriores informes de conxuntura. Entre estes pódense destacar a continua caída da poboación activa, especialmente grave no caso da poboación de 25 a 34 anos (máis dun 22% dende o primeiro trimestre de 2014), a menor capacidade de creación de emprego en comparación coa media española, o incremento da taxa de temporalidade ou o aínda elevado peso, a pesar da súa redución, da xornada a tempo parcial por motivo de non poder atopar un traballo a xornada completa (57%).

A poboación activa galega experimenta no primeiro trimestre do ano, a diferenza do acontecido no mesmo período do ano anterior, un descenso de 14.200 persoas para situarse nos 1.236.600 persoas, un 1,1% inferior á estimada no mesmo período do ano anterior, en tanto que no conxunto do Estado esta redución é de tan só unha décima. Unha vez máis é necesario insistir na gravidade da caída da poboación activa con idades comprendidas entre 25 e 34 anos, así como na necesidade de medidas específicas para reverter esta situación. No primeiro trimestre do ano Galicia conta con 239.100 persoas activas de 25 a 34 anos, sendo a taxa de variación interanual

do -4% (9.600 persoas menos) fronte aos -2,3% no conxunto do Estado. Dende o comezo da recuperación económica no 1º trimestre de 2014, a poboación activa galega con idades comprendidas entre 25 e 34 anos descendeu en 65.900 persoas, o que supón unha caída do 22,1%, porcentaxe tan só por baixo do rexistrado en Asturias e Cantabria (-27,7% e -23,48%, respectivamente).

Principais datos do mercado de traballo no primeiro trimestre 2014-2018

Miles de persoas	2014	2015	2016	2017	2018	2018 / 2017 milles personas	2018 / 2017 %
Poboación maior de 16 anos	2.373,3	2.361,6	2.351,1	2.347,3	2.334,8	-12,5	-0,5
Poboación activa	1.279,8	1.263,2	1.249,0	1.250,8	1.236,6	-14,2	-1,1
25 - 34 anos	297,8	280,4	260,4	241,5	231,9	-9,6	-4,0
Poboación ocupada	982,8	987,5	1.021,1	1.033,6	1.050,1	16,5	1,6
Conta propia	218,9	213,1	222,7	232,3	218,2	-14,1	-6,1
Conta allea	763,9	774,0	797,6	801,1	831,4	30,3	3,8
Outra situación	0,0	0,4	0,9	0,3	0,5	0,2	66,7
Poboación parada	296,9	275,7	227,9	217,1	186,5	-30,6	-14,1
Parado longa duración	154,4	148,8	109,5	106,9	86,5	-20,4	-19,1
Poboación inactiva	1.093,5	1.098,3	1.102,2	1.096,6	1.098,1	1,5	0,1
Taxa de actividade	53,9%	53,5%	53,1%	53,3%	53,0%		
Taxa de ocupación	41,4%	41,8%	43,4%	44,0%	45,0%		
Taxa de paro	23,2%	21,8%	18,2%	17,4%	15,1%		
Taxa de temporalidade	21,4%	23,6%	25,0%	25,8%	26,7%		
Afiliacións (media trimestral)	901,9	918,8	934,7	952,4	977,9	25,5	2,7
Paro rexistrado (media trimestral)	279,2	256,2	234,5	211,4	187,7	-23,6	-11,2

Fonte: INE

Evolución da poboación activa e taxa de actividade en Galicia 2008-2018

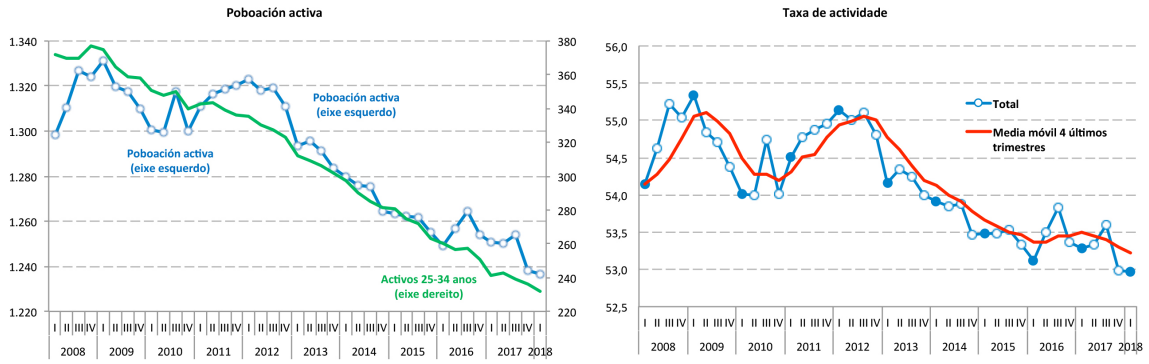

Fonte: INE

A taxa de actividade, que relaciona a poboación activa coa poboación maior de 16 anos, sitúase no primeiro trimestre de 2018 en Galicia no 53%, tres décimas menos que no mesmo período do ano anterior. Esta porcentaxe é sensiblemente inferior é estimada no conxunto do mercado de traballo español (58,5%), e mantén a Galicia como a segunda Comunidade Autónoma coa taxa máis reducida tan só por diante de Asturias (51%).

Ocupación

Os tres indicadores de emprego considerados (Seguridade Social, EPA e postos de traballo a tempo completo) presentan por décimo segundo trimestre consecutivo taxas de crecemento interanuais positivas ao tempo que se reduce tanto o paro rexistrado nas oficinas de emprego como o estimado na EPA. No primeiro trimestre do ano a poboación ocupada estimada pola EPA presenta unha medra interanual do 1,6% (16.500 ocupados máis), sendo este incremento do 2,7% no caso do número de afiliacións rexistradas (25.546 afiliacións máis) e do 1,6% no das contas económicas (15.893 postos de traballo equivalente a tempo completo). Se a comparación se realiza co primeiro trimestre do ano 2014, por ser o período de tempo que se pode considerar como punto de inflexión en termos de ocupación e desemprego, as afiliacións medraron en máis de 76.000 persoas (8,4%) e a poboación ocupada en 67.300 persoas (6,8%).

Estes datos positivos non son suficientes cando se compara coa evolución seguida no conxunto do Estado, xa que Galicia continúa, un trimestre máis, con medras inferiores á media estatal nos tres indicadores mencionados: a poboación ocupada aumenta un 2,4%, o número de postos de traballo equivalentes a tempo completo presentan unha taxa de variación interanual do 2,6%, situándose esta porcentaxe no 3,5% no caso das afiliacións.

Tras o devandito incremento do número de afiliacións, Galicia conta no primeiro trimestre de 2018 con 977.948 afiliacións (media dos tres primeiros meses). Ao igual

Ocupación e desemprego en Galicia 2013-2018. Taxas de variación interanuais

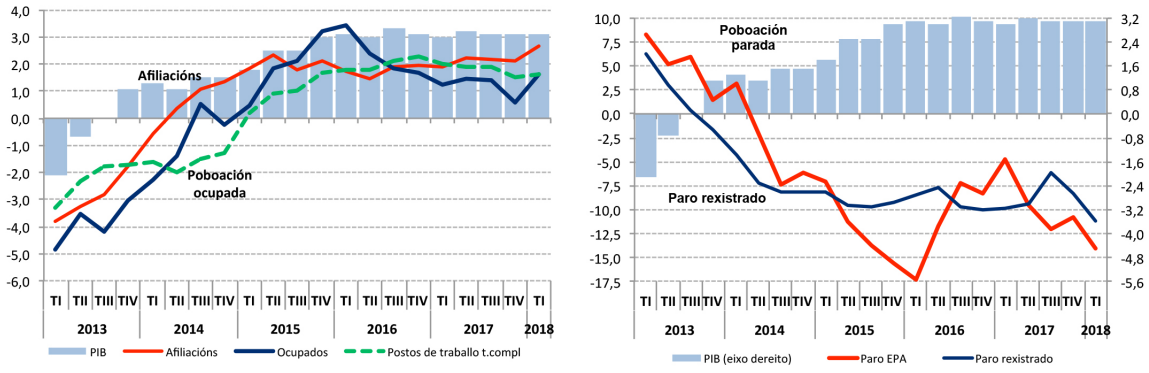

Fonte: IGE

que no mesmo período do ano anterior, este incremento rexístrase tanto nas afiliacións ao réxime xeral, como no réxime agrario e no réxime especial do mar, descendendo por contra o número de autónomos e de afiliacións ao réxime especial de empregados do fogar. Tras unha medra de 26.861 afiliacións, Galicia conta con 711.919 afiliacións ao réxime xeral, mentres que o número de autónomos descende ata os 212.624 afiliacións, 1.495 menos que a media dos tres primeiros trimestres do ano anterior.

Centrándonos na análise da poboación ocupada, Galicia conta con 1.050.100 ocupados no primeiro trimestre do ano, 16.500 persoas máis que no mesmo período do ano anterior. A diferenza do que acontece en España, a ocupación masculina presenta en Galicia un mellor comportamento que a feminina, aumentando a ocupación en 9.300 persoas no caso dos homes (2%) e en 7.200 no caso das mulleres (1,6%). Tanto nun caso como noutro, o mercado laboral de España presenta un mellor comportamento que o galego (2,3% e 2,4%, respectivamente).

A taxa de ocupación, que mide a relación entre a poboación ocupada e a poboación maior de 16 anos, aumenta ata o 45%, case catro puntos menos que no conxunto do Estado (48,7%). Comparado co resto das CC.AA., Galicia presenta unha taxa de ocupación tan só superior ás estimadas para Estremadura (40,8%), Andalucía (43%) e Asturias (43,3%), ademais de Ceuta e Melilla (40,5% e 44,3%, respectivamente).

No concernente á distribución sectorial da ocupación, o sector servizos acolle o 70,9% dos ocupados galegos (744.800 persoas), destacando pola súa importancia cuantitativa as actividades de comercio e reparación de vehículos de motor, con 179.000 persoas (17% do total), as actividades sanitarias e de servizos sociais, con 93.600 persoas (8,9%) e a hostalería e educación con aproximadamente 70.000 ocupados (6,6% e 6,7%, respectivamente). A industria manufactureira concentra un 14,8% da ocupación (155.100 persoas), entre cuxas ramas de actividade salientan as industrias de alimentación e bebidas acollen a 43.300 persoas (4,1% da ocupación galega). Finalmente, a construción da emprego ao 6,3% da poboación ocupada galega (65.800 persoas), en tanto que o sector agrario representa o 5,1% da ocupación total (53.300 ocupados) e as actividades da pesca e acuicultura, o 1,6% restante (16.400 persoas).

Comparado coa composición sectorial no conxunto de España, salienta o maior peso relativo tanto do sector primario (4,4% en España) como da industria manufactureira (12,8% no Estado), mentres que o sector servizos representa o 75,8%. A construción mantén unha porcentaxe similar lixeiramente superior ao 6%.

O devandito incremento interanual da ocupación de 16.500 persoas explícase polo comportamento experimentado no sector servizos, que volve a ser o sector de maior creación de emprego en termos absolutos (18.300 persoas máis), e na industria manufactureira (6.900 persoas máis). Por contra, o sector agrario e pesqueiro perden 2.200 e 4.400 ocupados no período analizado, sendo esta caída de 400 persoas na construción. Entre as distintas ramas de actividade englobadas no sector terciario cómpre resaltar, dunha banda, os incrementos da ocupación estimados no comercio, con 10.300 persoas ocupadas máis (6,1%), na Administración pública, con 8.400 persoas máis (12,4%) e nas actividades sanitarias e

Evolución da poboación ocupada en Galicia no primeiro trimestre: distribución segundo rama de actividade. Variación interanual (miles de persoas).

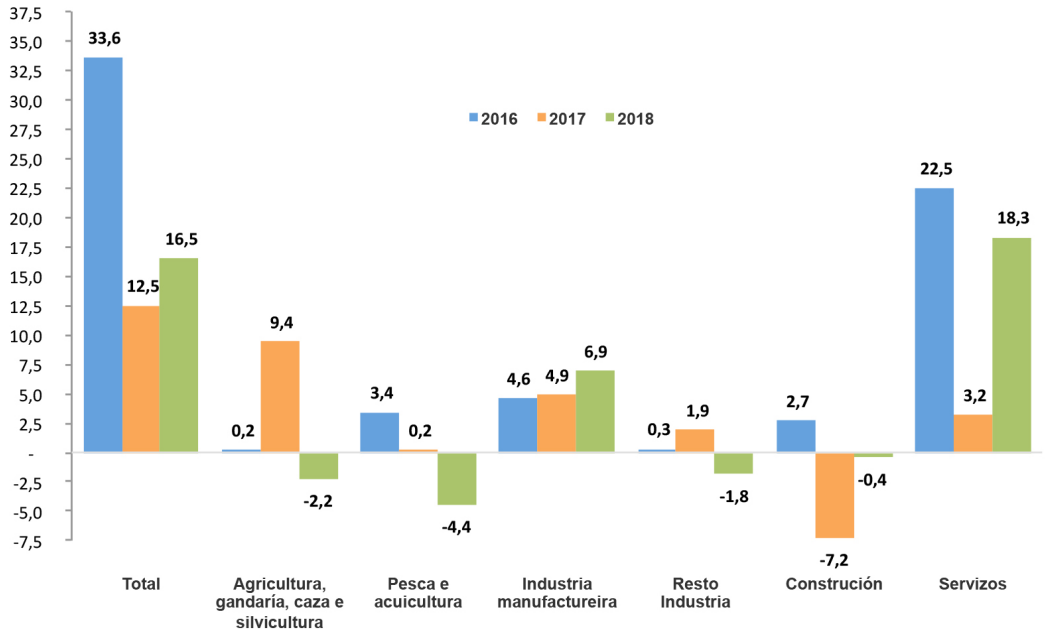

Fonte: INE

de servizos sociais, con 8.100 máis (9,5%). No extremo oposto, a educación e as actividades de transporte e almacenamento son as que máis poboación ocupada perden, con 5.800 (7,6%) e 2.200 (4,4%) persoas menos, respectivamente. No caso da industria manufactureira, salientan os incrementos de 6.300 persoas nas actividades de Metalurxia e produtos metálicos, electrónicos, eléctricos e maquinaria, e de 2.600 no da alimentación e bebidas, ao contrario do acontecido na industria de papel, cun descenso de 1.700 persoas.

No que atinxe á situación profesional dos ocupados, o 79,2% dos ocupados galegos no primeiro trimestre do ano son traballadores por conta allea (831.400 persoas) fronte ao 20,8% restante (218.200 ocupados) que son traballadores por conta propia. No que aos asalariados se refire, Galicia conta con 643.300 traballadores no sector privado, o 61,3% da poboación ocupada galega, e 188.100 ocupados no sector público (17,9%). Entre os traballadores por conta propia, saleintan os empresarios sen asalariados ou traballadores independentes, con 140.500 persoas, o 13,4% da poboación ocupada galega.

Composición relativa da ocupación en Galicia no primeiro trimestre 2010, 2014, 2018: distribución segundo principais ramas de actividade

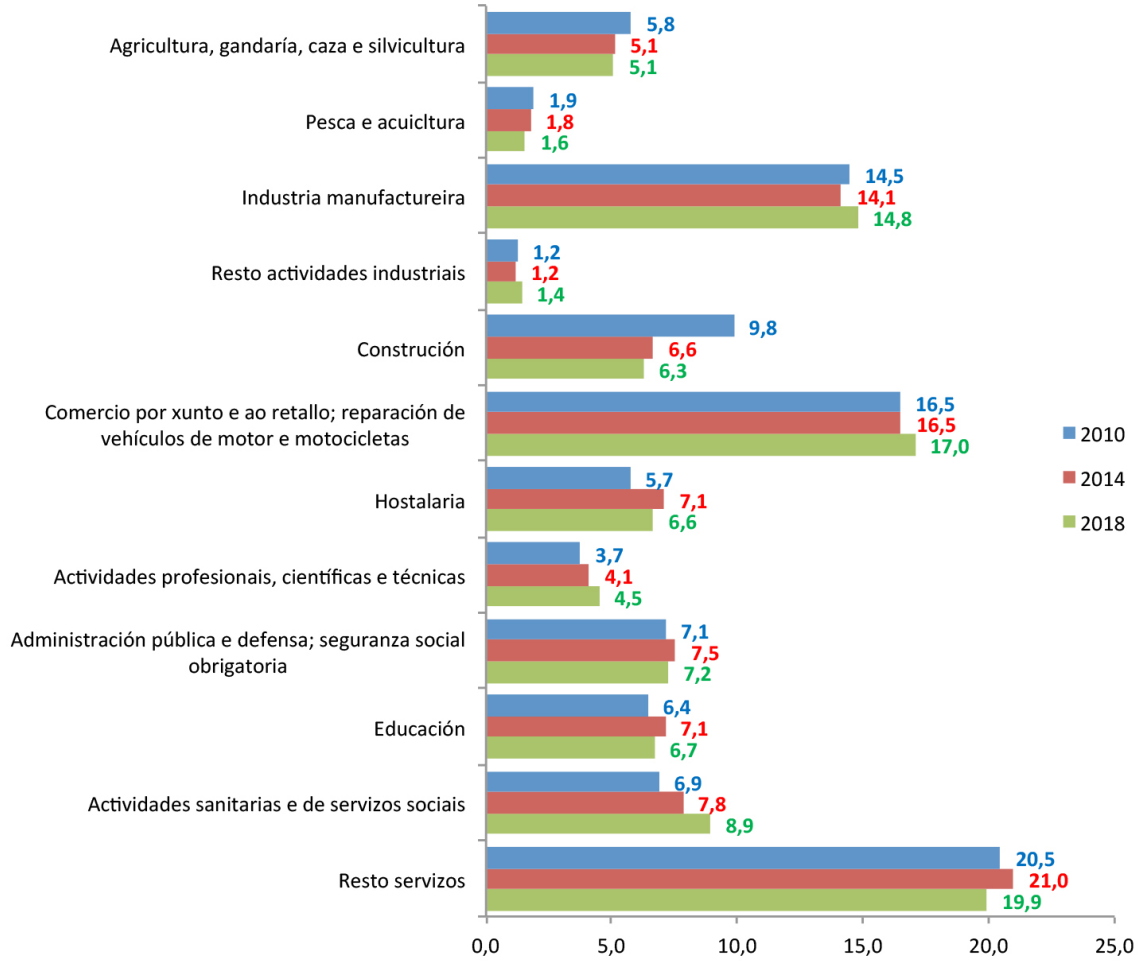

Fonte: IGE

Comparado coa estrutura da ocupación no conxunto do Estado, unha primeira diferenza radica no maior peso relativo dos traballadores por conta propia, tanto daqueles que teñen asalariados ao seu cargo (5%) como dos empresarios sen asalariados ou traballadores independentes (10,7%). Doutra banda, entre os asalariados o peso relativo do sector público segue sendo superior á media española (16,5% no conxunto do Estado), a diferenza do acontecido no caso do sector privado (67,2%).

Atendendo á evolución da ocupación

respecto ao mesmo período do ano anterior, tanto en Galicia como en España medra o número de traballadores por conta allea e descende no caso dos traballadores por conta propia, sendo esta tendencia máis acusada na Comunidade autónoma. Dunha banda, o número de traballadores por conta propia descende en Galicia un 6,1% (-14.400 persoas) fronte ao 0,5% no conxunto do estado, estando xustificada este diferencial polo forte descenso dos empresarios sen asalariados (10,1% en Galicia e 1,6% en España). Doutra banda, o maior crecemento dos asalariados en Galicia (3,8% fronte aos 2,9% en España), explícase pola evolución do emprego público, que medra en Galicia un 8,2% fronte ao 4,4% en España. Os asalariados no sector privado medran tanto en España como na C.Autónoma un 2,6%.

Atendendo á calidade de emprego creado no primeiro trimestre de 2018, a diferenza do acontecido no primeiro trimestre do ano anterior, o número de asalariados aumenta tanto entre aqueles que asinan contratos temporais como indefinidos. En 2018 os asalariados con contratos indefinidos aumentan lixeiramente por riba do que acontece con asalariados temporais (15.300 e 15.000 persoas, respectivamente), contando Galicia con 221.700 asalariados temporais, o que representa o 26,7% dos asalariados. Dende o primeiro trimestre de 2014, cando se acada o nivel máis baixo, a temporalidade aumentou en 5,4 puntos.

Poboación ocupada en Galicia e España no 1º trimestre 2018: distribución porcentual segundo situación porcentual

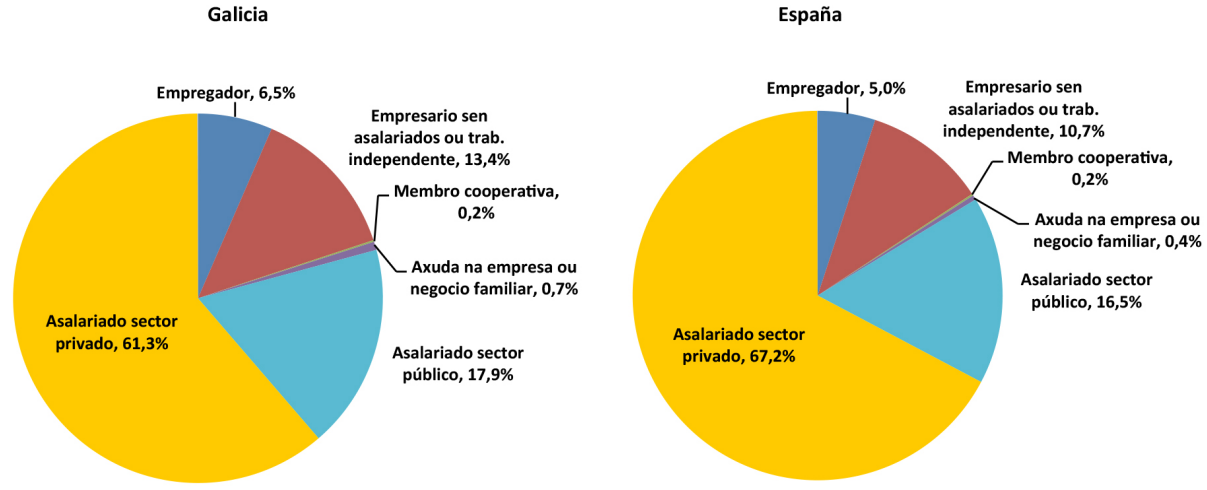

Fonte: INE

Evolución da taxa de temporalidade en Galicia 2006-2018

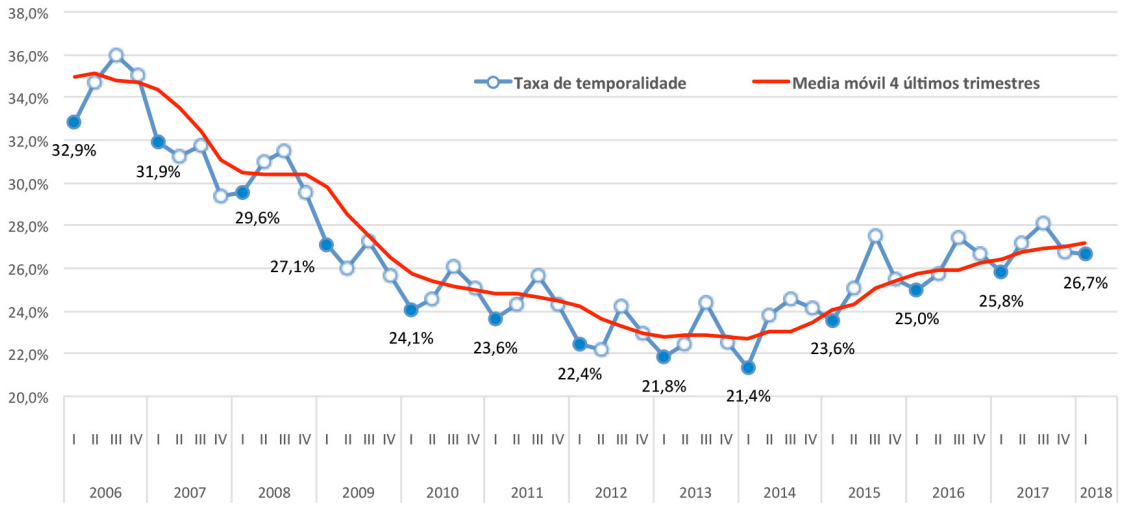

Fonte: IGE

Desemprego

No que atinxe ao desemprego, o número de persoas paradas estimadas na EPA redúcese en Galicia un 14,1% en relación ao mesmo período do ano anterior, acadando os 186.500 parados, 30.600 persoas menos que no mesmo período do ano anterior. En termos relativos, este descenso non só é superior ao estimado no conxunto do Estado, onde se reduce un 10,8%, senón que o sitúa como a quinta Comunidade Autónoma con maior redución tras Cataluña (-20,5%), Canarias (-18,4%), A Rioxa (-16,1%) e Aragón (-14,2%). No caso do número de persoas rexistradas no servizo público de emprego esta caída sitúase no 11,2%, acadando os 187.732 parados (23.621 persoas menos que no mesmo trimestre do ano anterior).

O bo comportamento do mercado de traballo reflíctese tamén no paulatino descenso da taxa de desemprego, que no primeiro trimestre situouse no 15,1% (1,6 puntos menos que no conxunto do Estado), a porcentaxe máis baixa nun primeiro trimestre dende o ano 2009 (12,1%). A diferenza do acontecido no ano anterior, o descenso da taxa de paro é significativamente superior no caso dos homes que no das mulleres, situándose a taxa de paro feminina no 16,0% e a masculina no 14,2%. Fronte ao devandito descenso das taxas de paro, cómpre resaltar que fronte a acusada redución da taxa de desemprego dos menores de 25 anos experimentada no primeiro trimestre de 2017, no último ano a taxa de paro medra ata o 36,6%,1,1 puntos máis que no mesmo período do ano anterior.

Taxa de paro en Galicia 2010-2018

	Total	Homes	Mulleres %	Longa duración	Menores 25 anos
2010	15,4	14,5	16,4	5,1	36,0
2011	17,2	16,6	17,9	6,6	41,5
2012	20,1	19,8	20,4	8,7	42,1
2013	22,3	22,5	22,0	10,7	50,4
2014	23,2	23,7	22,7	12,1	49,5
2015	21,8	21,5	22,2	11,8	45,6
2016	18,2	17,6	18,9	8,8	43,4
2017	17,4	17,2	17,5	8,5	35,5
2018	15,1	14,2	16,0	7,0	36,6

Fonte: IGE

Entre os aspectos máis positivos da evolución do mercado de traballo cómpre salientar novamente a importante redución do paro de longa duración. No primeiro trimestre de 2018 atopábanse nesta situación un total de 86.500 persoas, nivel similar ao acadado no primeiro trimestre de 2011, o que supón un descenso 20.400 persoas en relación ao mesmo período do ao anterior (-19,1%). Como se aprecia no gráfico seguinte, o nivel de desemprego total e de longa duración máis elevado acádase no primeiro trimestre de 2014, cando Galicia contaba con 154.400 persoas en situación de desemprego de longa duración.

Con todo, este segue a ser un dos principais problemas do mercado de traballo galego xa que o 46,4% dos parados galegos son parados de longa duración, a porcentaxe máis baixa dende o terceiro trimestre de 2012 (45,2%). Ao comezo da crise económica esta porcentaxe situábase por baixo do 30%.

O devandito descenso do paro de longa duración prodúcese nos diferentes grupos de idade agás entre os máis novos. Tras unha medra de 1.000 persoas, en Galicia hai un total de 5.500 menores de 25 anos que levan máis de dous anos en situación de desemprego, o que representa o 6,4% dos parados de longa duración. Pola contra, tras un descenso de case 6.500 persoas, o paro de longa duración entre as persoas de 35 a 44 anos e entre 45 e 54 anos sitúase en 25.400 parados en cada grupo de idade, o que supón o 29,4%. O descenso máis acusado en termos absolutos estímase no caso das persoas de 25 a 34 anos, con 6.500 persoas paradas menos, situándose nas 10.900 persoas (12,6%), en tanto que os

Evolución do desemprego e do paro de longa duración 2009-2018

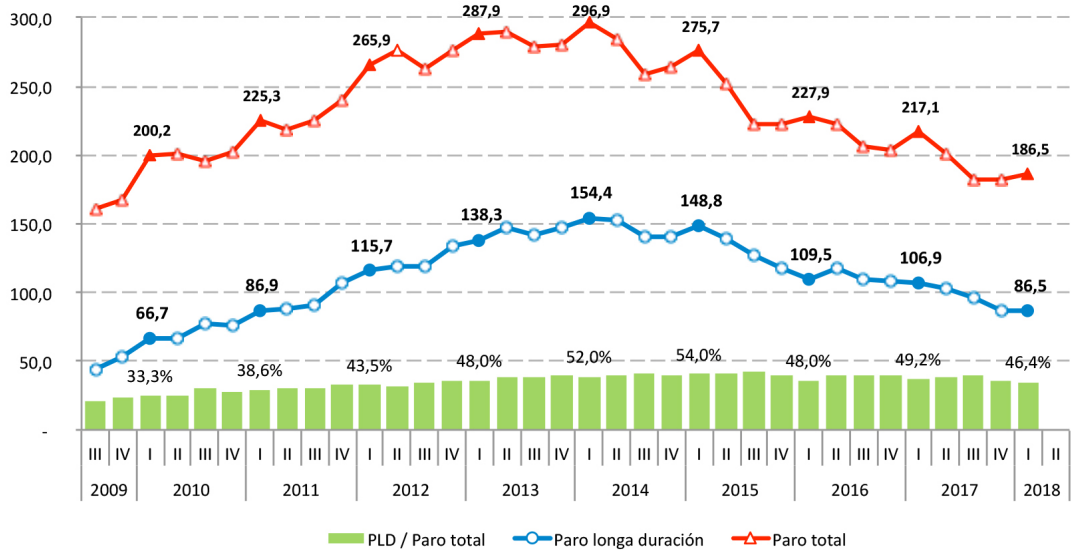

Fonte: IGE

parados de longa duración maiores de 55 anos, acadan as 19.300 persoas, 2.200 menos que no primeiro trimestre do ano anterior (o 22,3% dos parados de longa duración).

Xunto a esta positiva caída do paro de longa duración cómpre destacar a tendencia descendente do número de fogares galegos con todos os seus activos en situación de desemprego, así como o incremento daqueles onde todos os seus activos son ocupados. No primeiro trimestre de 2018 en Galicia hai en 68.900 vivendas familiares onde todos os seus activos son parados, 32.600 menos que no primeiro trimestre de 2014, e 579.800 fogares con todos os seus activos ocupados (78.800 máis). Doutra banda, o número de fogares sen preceptores descende ata as 34.300 vivendas, o mesmo nivel que no primeiro trimestre de 2014.

Variación interanual do paro de longa duración en Galicia no primeiro trimestre 2015-2018. Miles de persoas

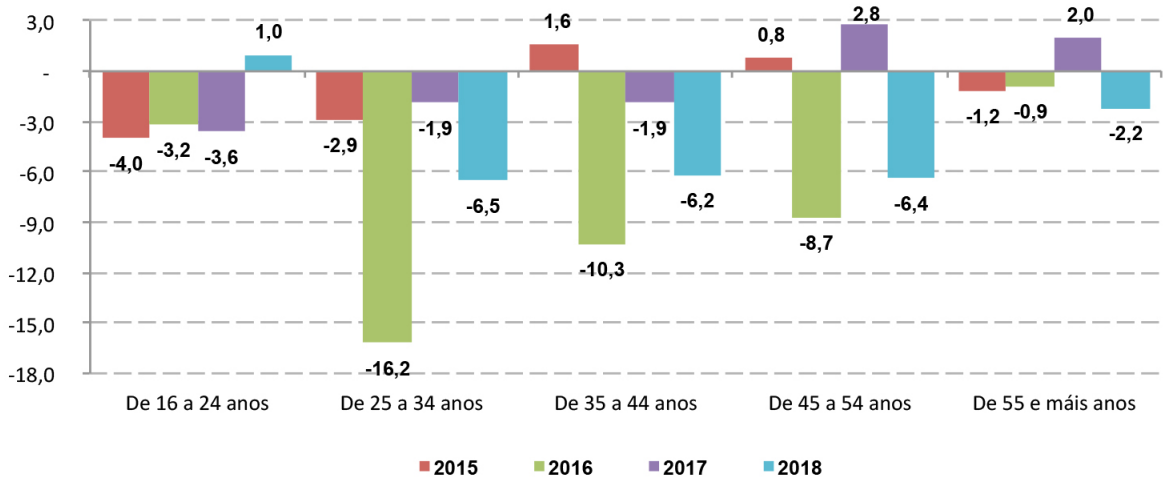

Fonte: IGE

Evolución do número de fogares (vivendas familiares) onde todos os seus activos estean parados ou ocupados no primeiro trimestre 2010-2018

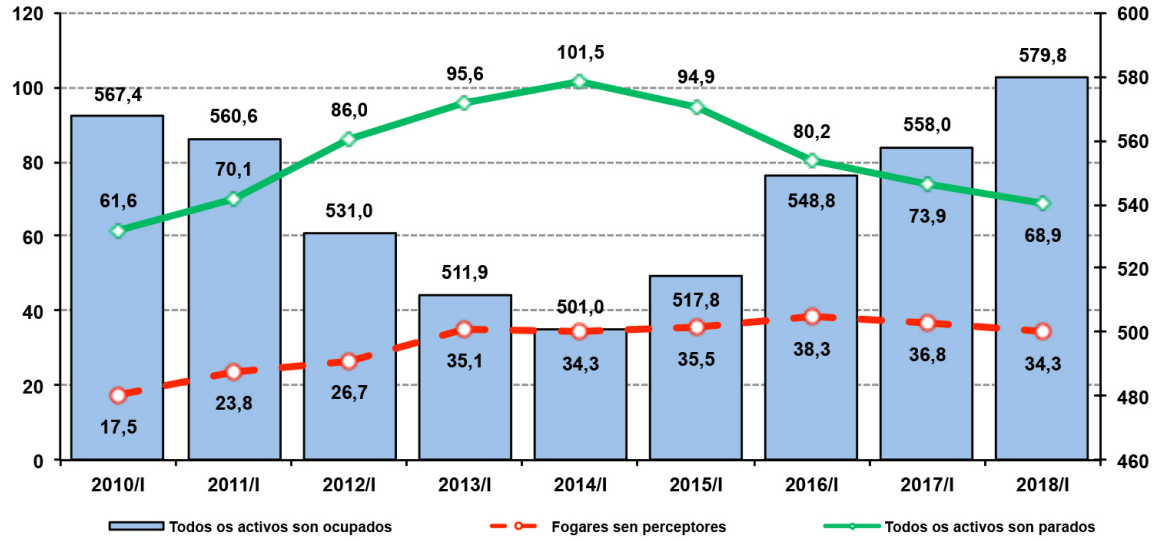

Fonte: IGE

II- COMENTARIO

CRECIMIENTO E INNOVACIÓN DE LAS EMPRESAS MANUFACTURERAS GALLEGAS

MANUEL ÁNGEL NOGUEIRA MOREIRAS Y SARA FERNÁNDEZ-LÓPEZ
DEPARTAMENTO DE ECONOMÍA FINANCIERA Y CONTABILIDAD
UNIVERSIDADE DE SANTIAGO DE COMPOSTELA

1. INTRODUCCIÓN

En las economías modernas la competencia entre las empresas por ganar cuota de mercado se ha vuelto cada vez más agresiva. Como resultado, la innovación ha ganado cada vez más importancia dentro de las organizaciones, ya que se ve como un medio imprescindible para continuar creciendo de forma sostenible en el tiempo. Desde fuera de las empresas también se tiene esta misma percepción. En general, se considera que las empresas innovadoras son capaces de incorporar tecnologías de vanguardia, contribuyendo al crecimiento económico de los países y estimulando los sistemas nacionales de innovación y la generación de empleo.

Como consecuencia, en las últimas décadas se ha producido un notable incremento de trabajos teóricos y empíricos cuyo objetivo ha sido analizar el efecto de la innovación en el crecimiento económico. Desde distintas perspectivas se ha logrado perfilar el abanico de elementos innovadores que potencialmente influyen en el crecimiento, y ello a pesar de la heterogeneidad, complejidad y dinámicas de las actividades que afectan a ambos procesos –innovación y crecimiento.

Así, la innovación como motor de cambio y crecimiento económico ha sido ampliamente respaldada por diferentes autores dando lugar a la aparición de distintas perspectivas económicas que la consideran el eje central de sus postulados (Neoclásicos, Schumpeterianos, Endógenos y Neoschumpeterianos o Evolucionistas). Estos modelos reflejan el paso de una época en la que las empresas crecían para ser más grandes y beneficiarse de su tamaño a la hora de enfrentarse a condiciones económicas adversas, a otra bien distinta, donde, a través de la innovación, se busca más la diferenciación como instrumento para ganar competitividad.

Los distintos gobiernos y organismos nacionales e internacionales no han sido ajenos a esta inquietud por el papel que la innovación puede desempeñar. En concreto, en Europa existe una preocupación importante por parte de los responsables públicos debido al escaso número de empresas jóvenes, grandes y líderes en innovación (yollies por sus siglas en inglés), sobre todo si lo comparamos con Estados Unidos (Veugelers y Cincera, 2010[1]). Dicha preocupación es aún más

1. Veugelers, R., Cincera, M. (2010). Europe's missing yollies. Reflets et perspectives de la vie économique,50(3), 93-105.

aguda en España debido fundamentalmente a dos razones. En primer lugar, los recursos destinados por las empresas españolas a la innovación y desarrollo (I+D) son más bajos que en muchos otros países europeos, incluso para las empresas más grandes y antiguas que tienen una mayor propensión a invertir en I+D. Así, el Informe COTEC (2017)[2] indicaba que el nivel de esfuerzo en I+D de las empresas españolas era la mitad del promedio europeo, y el de las gallegas aún se sitúa por debajo. En 2016 solo 21 empresas españolas se encontraban entre las 1.000 empresas europeas que más gasto ejecutaban en I+D (Hernández et al., 2018)[3]. En segundo lugar, la crisis económica de la última década ha reducido los ya escasos recursos públicos disponibles para apoyar este tipo de actividades.

Este trabajo tiene como objetivo principal perfilar las relaciones entre innovación y crecimiento en las empresas manufactureras gallegas durante el período 2004-2014. Para ello, se ha utilizado una muestra de 143 empresas gallegas extraída de la Encuesta de Estrategias Empresariales (ESEE). A pesar de no tratarse de una encuesta de innovación propiamente dicha, permite obtener información completa sobre este factor. Así, sus contenidos recogen datos sobre las estrategias de las empresas, desde las más flexibles, como la evolución de las ventas, hasta las que requieren otro tipo de planificación más a largo plazo, como la innovación. Además, una de sus principales ventajas es que permite la obtención de un panel de datos lo más representativo posible de las empresas manufactureras, asegurando la comparabilidad interanual de los datos, lo que proporciona calidad y consistencia temporal.

La población de referencia de la ESEE son las empresas de más de 10 trabajadores. Para su selección se combinan dos criterios. El primero es el de exhaustividad, en el que se incluyen las empresas de más de 200 trabajadores que se encuestan de forma pormenorizada. El segundo corresponde al muestreo aleatorio en el que se incluyen empresas de entre 10 y 200 trabajadores, seleccionadas por muestreo estratificado por sectores.

2. EL CRECIMIENTO DE LAS EMPRESAS MANUFACTURERAS GALLEGAS

Para analizar el crecimiento de las empresas manufactureras gallegas se ha utilizado el crecimiento tanto de las ventas como del empleo. Así, las ventas medias a lo largo del período 2004-2014 se han situado en torno a 91 millones de euros, con una tasa de crecimiento anual medio negativa del -2,75%. Por tanto, en términos medios, las ventas han experimentado una caída relevante a lo largo de la década considerada. Esta caída ha sido prácticamente igual a la experimentada en media por las empresas manufactureras españolas (-2,70%).

En cuanto al empleo, el número medio de trabajadores de las empresas de

2. COTEC, F. (2017). Informe COTEC. Fundación COTEC para la innovación tecnológica, Madrid.

3. Hernández, H., Grassano, N., Tübke, A., Potters, L., Amoroso, S., Dosso, M., Gkotsis, P. y Vezzani, A. (2018). The 2016 EU Industrial R&D Investment Scoreboard (No. JRC108520). Joint Research Centre (Seville site).

la muestra entre los años 2004 y 2014 ha sido de 236, por encima de la media para España (213). También el número de empleados ha experimentado una caída importante a lo largo del período, en concreto, una reducción anual media del -4,6% y del -4,3% para Galicia y España, respectivamente

El Cuadro 1 recoge la evolución anual de ambos indicadores para las empresas gallegas. Nótese que frente a los valores medios que se han comentado, las medianas muestran como el 50% de las empresas analizadas tienen una facturación que no supera los 9 millones de euros y una plantilla de personal por debajo de los 100 trabajadores, o incluso de los 60 empleados a partir de 2010. Por tanto, los valores medios estarían significativamente afectados por el peso que suponen en la muestra las empresas de mayor tamaño (más de 200 trabajadores) consideradas bajo el criterio de exhaustividad que sigue la ESEE.

Cuadro 1. Media y mediana de ventas y empleo por año: empresas manufactureras gallegas (2004-2014)

Año	Ventas		Crecimieno ventas		Nº de empleados		Crecimiento empleo	
	Media*	Mediana*	Media	Mediana	Media	Mediana	Media	Mediana
2004	128	8,6			340	95		
2005	84,6	7,2	1.97%	4.78%	285	80	1.31%	0.00%
2006	92,2	7,4	13.04%	7.52%	281	80	1.82%	0.00%
2007	115	7,8	11.78%	8.26%	293	78	-2.99%	0.10%
2008	106	8,9	-1.49%	-3.24%	272	73	-7.70%	-4.04%
2009	86,5	5,9	-22.29%	-19.11%	233	66	-8.46%	-4.50%
2010	80,2	5,9	0.47%	3.04%	200	58	-3.39%	-1.18%
2011	77,5	6,0	-8.37%	-1.59%	195	57	-9.28%	-2.03%
2012	67,8	5,6	-9.93%	-5.61%	173	56	-5.91%	-2.90%
2013	85,9	5,3	-10.40%	-3.67%	180	55	-3.93%	-1.98%
2014	103	7,3	2.93%	4.42%	184	56	-2.93%	-0.79%

*Nota: * Valores en millones de euros.*

Por su parte, en el Gráfico 1 se muestra la evolución conjunta de las ventas y el empleo en términos anuales medios para las empresas manufactureras españolas y gallegas durante el período 2004-2014. En el Gráfico 2 se ilustra lo mismo para las tasas de crecimiento anuales de ventas y empleo.

Como se puede observar, desde el año 2007 existe una tendencia descendente en la evolución de las ventas y del empleo de las empresas gallegas, con unas caídas muy pronunciadas en los años 2009 y entre 2011 y 2013. De hecho, si bien en 2014 parece producirse una recuperación de las ventas con tasas positivas de cre-

cimiento, dicha recuperación no se refleja en el empleo, que sigue cayendo. Salvo esta pequeña diferencia, la evolución de las ventas y del empleo ha registrado trayectorias similares a lo largo del período considerado.

Por otra parte, ambos gráficos también muestran una evolución similar para España y Galicia, siendo la característica más diferencial que las empresas manufactureras gallegas creaban empleo, en términos medios, en los años pre-crisis, mientras que en las españolas ya se apreciaba una destrucción del mismo en 2005 y 2006.

Gráfico 1. Evolución de los valores medios de las ventas y el empleo 2004-2014 (euros/ empleados)

España

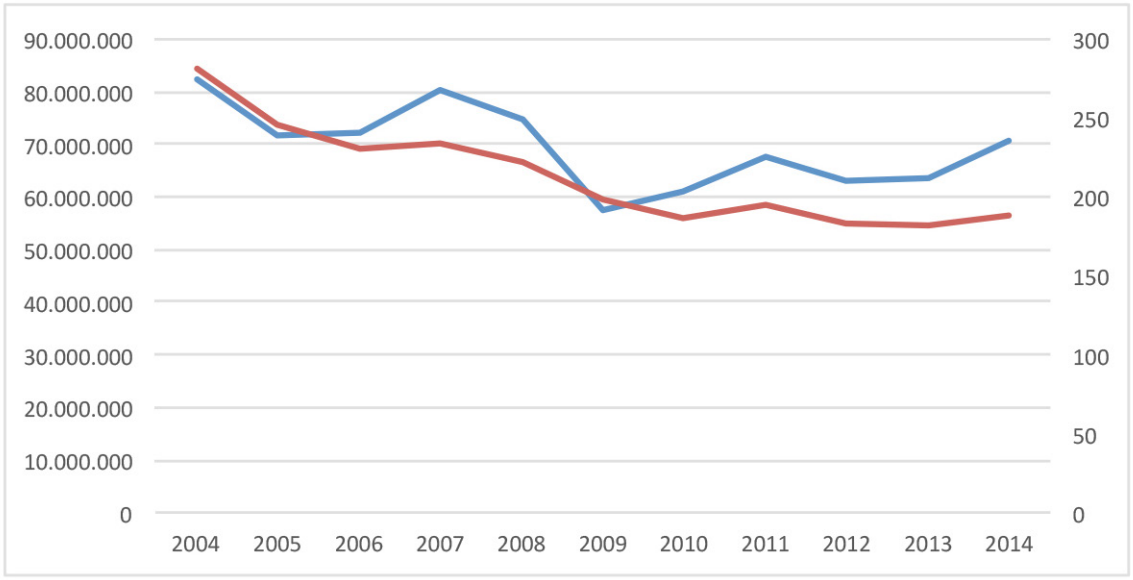

Galicia

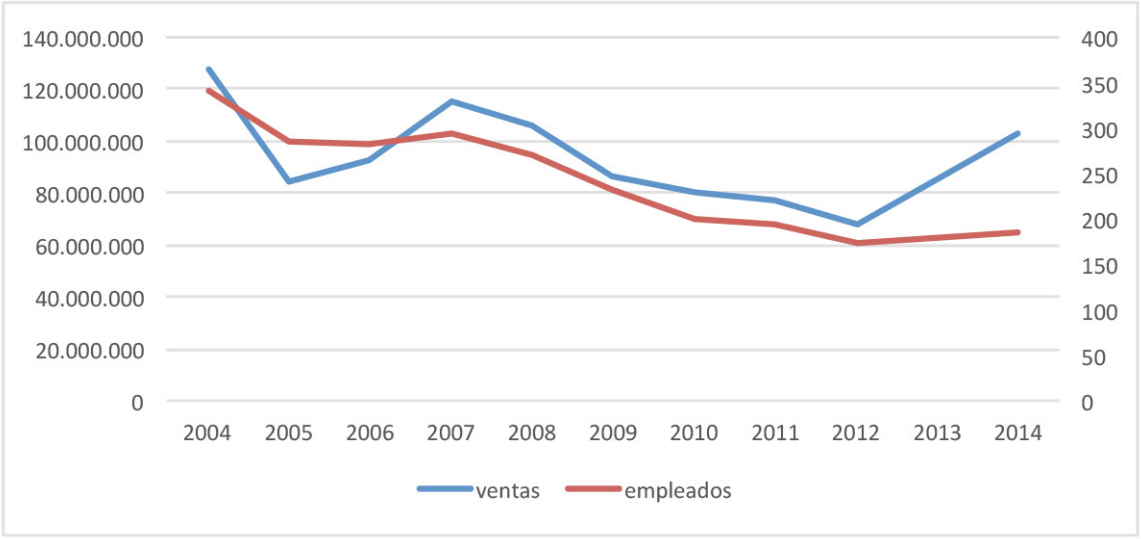

Gráfico 2. Evolución del crecimiento medio de las ventas y del empleo 2004-2014 (%)

España

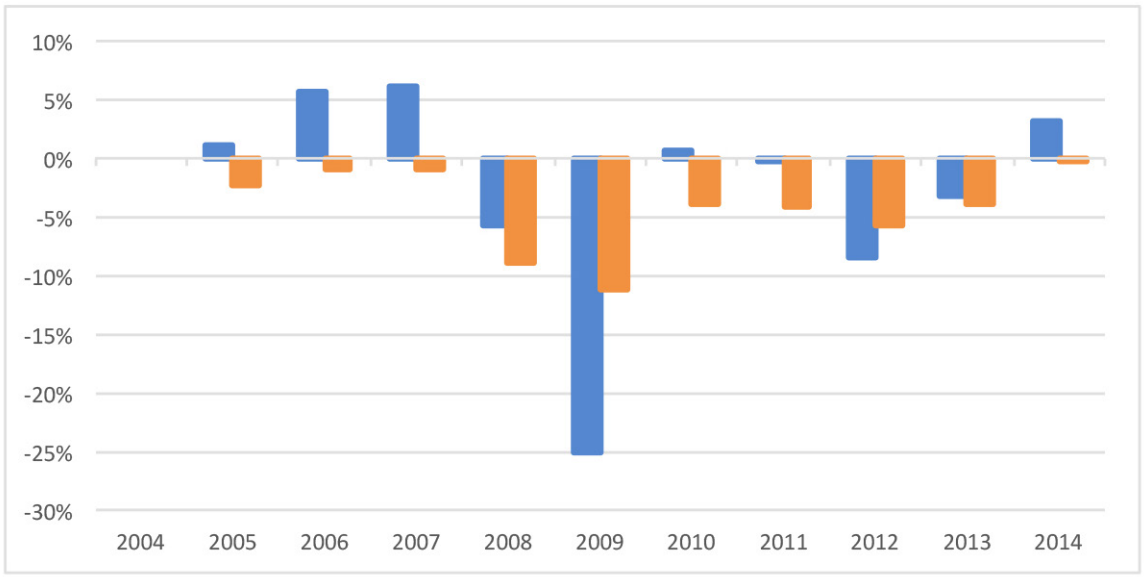

Galicia

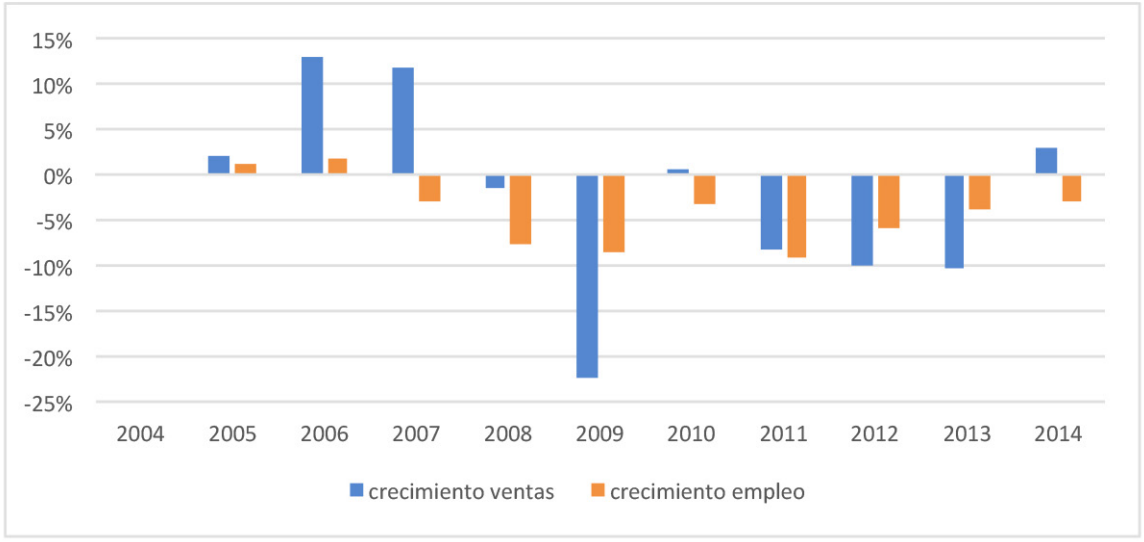

3. INNOVACIÓN DE LAS EMPRESAS MANUFACTURERAS GALLEGAS

En lo que respecta a las actividades de innovación desarrolladas por las empresas manufactureras durante el período 2004-2014, el Gráfico 3 recoge la evolución de los gastos medios de I+D a lo largo del periodo estudiado para las empresas gallegas y españolas. En el caso de Galicia, estos se sitúan, en términos medios, entre 400.000 y 600.000 euros en la mayoría de los años analizados, con la excepción de 2010 a 2012. Por su parte, la media para las empresas españolas durante 2004-2013 se mantuvo entre 1.000.000 y 1.200.000 euros; esto es, prácticamente el doble que para las gallegas. Por tanto, se puede concluir que las empresa gallegas invierten, en media, menos en I+D.

Gráfico 3. Evolución de los valores medios de los gastos de I+D 2004-2014 (euros)

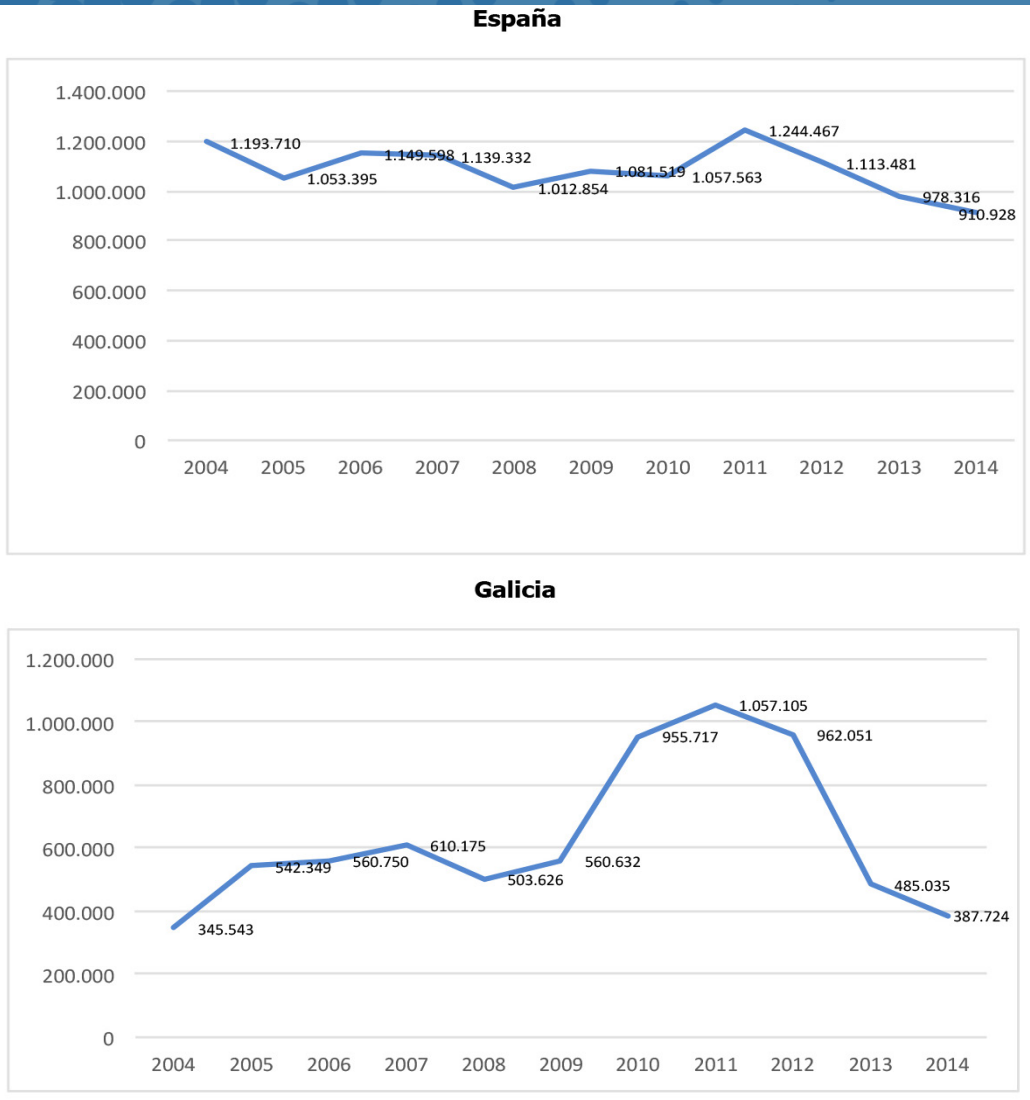

En lo referente a la intensidad de I+D, medida como el gasto en I+D entre las ventas, en el Gráfico 4 se puede observar que, en términos medios, dicho gasto supone entre el 0,50% y el 0.95% de las ventas de las empresas manufactureras gallegas, con la excepción de los años 2005 y 2014, momentos en que se sitúa por encima del 1%. De nuevo estas cifras son inferiores a la media para España, donde las empresas, en media, invierten en I+D más del 0,80% de su facturación en la mayoría de los años considerados. A pesar de estas diferencias, la evolución de la intensidad en I+D es similar en los casos gallego y español.

Gráfico 4. Evolución de los valores medios de la intensidad de la I+D 2004-2014 (%)

En lo que respecta al resto de indicadores de innovación contenidos en la ESEE, estos reflejan, de nuevo, que la empresa manufacturera gallega es, en media, menos innovadora que la española. Así, mientras la media de las empresas de la muestra para Galicia es de 0,27 solicitudes de patentes y modelos de utilidad a lo largo del período considerado, para España este indicador es casi el doble (0,50 solicitudes de patentes y modelos de utilidad). En ambos casos, existe un alto grado de concentración a la hora de patentar; en torno al 95% de las empresas no ha presentado ninguna solicitud en el período considerado.

En lo relativo a los distintos tipos de innovación –producto, proceso, comercial y organizativa-, las empresas gallegas muestran de nuevo un perfil innovador inferior al de las empresas españolas. Un 15% de las empresas manufactureras gallegas habría innovado en producto, por debajo del 19% para el caso de las españolas; un 32% en proceso, similar al caso español; un 14% comercialmente, de nuevo por debajo del 20% para el caso español, y un 23% habrían introducido una innovación organizativa, similar para la muestra de empresas españolas.

4. A MODO DE CONCLUSIÓN

La innovación es un tema clave para el correcto desarrollo económico y social de un territorio debido a que posibilita la transferencia de conocimientos a la sociedad, generando empleo de calidad y alto valor añadido. Por tanto, su estudio sigue siendo clave para entender los procesos innovadores y contribuir a mejorar la competitividad del sector productivo de un país o de una región.

Este análisis es particularmente relevante en países como España en general, considerado tradicionalmente un "innovador moderado" dentro de la Unión Europea, y en regiones como Galicia. Así, el análisis anterior ha puesto claramente de manifiesto que las empresas manufactureras gallegas desarrollan menos actividades innovadoras que las españolas. Así, su gasto en I+D se sitúa en torno a la mitad de lo que invierten estas últimas. Dicho gasto apenas supera el 0,80% de su facturación (frente al 1% en España). Esto se traducen en un menor número de innovaciones en producto y comerciales. Además, este esfuerzo en I+D se ha mantenido relativamente estable a lo largo del periodo analizado.

¿Se traslada este esfuerzo en actividades de innovación al crecimiento empresarial? Resulta difícil responder a esta cuestión. Las empresas gallegas han experimentado una evolución en sus ventas y plantillas similar a la de las empresas españolas; esto es, a partir de 2007, año de inicio de la crisis, comienza un período continuado de caídas en las ventas y el empleo que ha llegado prácticamente hasta 2014, de modo que en ese año, último para el que se dispone de datos, los niveles de facturación y empleo se alejaban bastante de los existentes en 2004.

Las dos tendencias previamente descritas –estabilidad del esfuerzo innovador y caída continuada de los resultados empresariales- indican que cuando el análisis

se realiza a nivel micro o empresarial, las relaciones entre innovación y crecimiento no siempre son tan directas. En particular, el Gráfico 5 recoge conjuntamente las tasas anuales medias de crecimiento en ventas y empleo y el gasto en I+D de las empresas manufactureras gallegas. Si bien, durante la época pre-crisis o de crecimiento, la relación entre inversión en I+D y crecimiento en ventas y empleo parecía ser directa, cuando el crecimiento se torna negativo, la inversión en I+D parece que, inicialmente, también se ve reducida. Dicho de otro modo, se contraen las ventas y se reduce el esfuerzo financiero en I+D. Ahora bien, no se renuncia del todo a las actividades de I+D, si no que en los momentos más agudos de la crisis (2009-2011) las empresas parecen recurrir a este tipo de actividades con más empeño. Esto es, más que impulsar el crecimiento, el desarrollo de actividades innovadoras podía actuar como condición necesaria para garantizar la supervivencia, especialmente en épocas de crisis.

Los resultados anteriores indican que todavía hoy tendrían vigencia las afirmaciones de Ijiri y Simon (1977)[4], quienes insistían en que se sabe mucho de las repercusiones de una variable con respecto a otra –innovación y crecimiento-, muy poco sobre sus magnitudes y casi nada sobre las formas funcionales de las relaciones subyacentes.

Gráfico 5. Evolución de los valores medios de las tasas anuales de crecimiento de ventas (%) y de empleo (%) y de los de los gastos de I+D (euros): empresas manufactureras gallegas 2004-2014

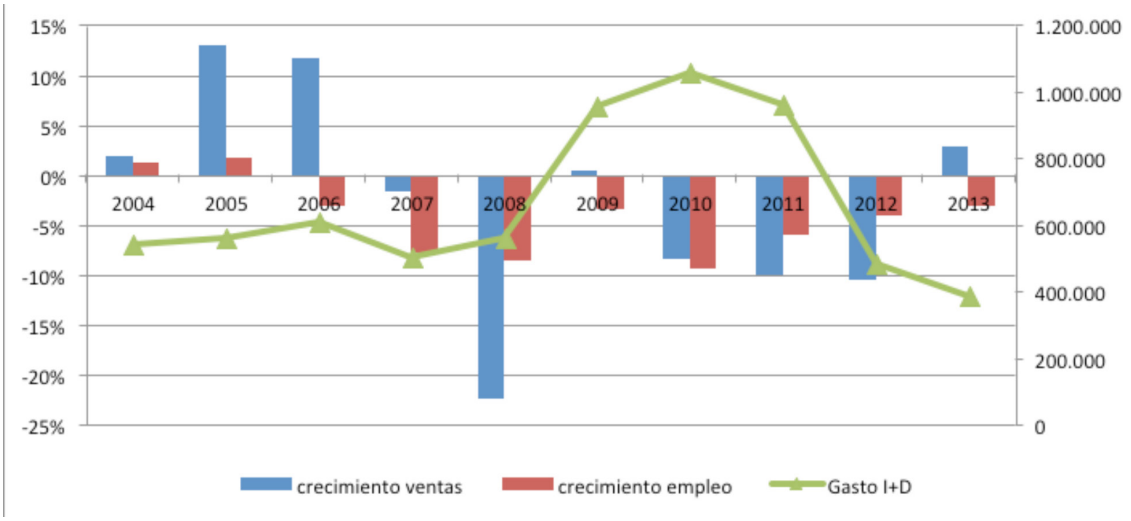

4. Ijiri, Y., y Simon, H. A. (1977). Skew distributions and the sizes of business firms (Vol. 24). North Holland.

III- ACTUALIDADE FORO

A VUELTAS CON LAS ZANJAS

MARCELINO OTERO LÓPEZ - ECONOMISTA

Los que venimos de atrás tenemos la ventaja de que, si queremos situarnos en la punta de la tendencia, dando un salto disruptivo que debe servir para impulsar en mejores condiciones nuestra posición competitiva, lo podemos hacer a menor coste de oportunidad, la dificultad está en conseguirlo. Aunque es una paradoja, quienes han sido los primeros en innovar son los que suelen sufrir el efecto "pionero", es decir han tenido que multiplicar por n veces su esfuerzo para lograr estar en una situación similar con el que acaba de llegar. Es bien cierto que también se da la circunstancia del que da primero da dos veces, no obstante, este excelente refrán, no se ve rubricado siempre por la realidad.

Esta reflexión previa desearía utilizarla para abordar, desde la perspectiva de un área económica, financiera y tecnológica como Galicia que, si bien cuenta excepcionalmente con avances de tendencia notables, no es con carácter generalizado y en la materia que desearía abordar en este ensayo menos.

La empresa y la economía en su conjunto, sobre todo a partir de la generalización de la economía global está presionada permanentemente y no auguro cambios, por la necesidad de mejorar la productividad con el fin de lograr que sea sostenidamente competitiva. No es un capricho, las fuerzas generadoras del mercado agrupadas en los dos elementos básicos como es la oferta y la demanda de forma consistente se ajustan automáticamente y si no lo hace produce efectos muy dañinos para la supervivencia del sistema, creando las famosas "burbujas" que, de ser hechos excepcionales, se vienen produciendo de forma reiterativa y en muchos casos imprevisibles que implica recesión y pobreza.

Pues bien la necesidad de la fuerza del trabajo para lograr en términos competitivos generar los bienes y servicios que son necesarios para la vida, está en una fase aguda de mutación lo que además de constituir una clara amenaza, debería servirnos para reflexionar cómo intentar convertirla en una oportunidad, teniendo en cuenta que Galicia tiene una estructura del empleo diversificada que ha permitido en la fuerte crisis padecida sostenerse bastante bien sobre todo si lo comparamos con economías fuertemente industrializadas que han recibido un impacto relevante por parte de la recesión económica.

Obviamente los cambios no son una novedad, si bien ahora con el avance

tecnológico hay que aceptar que las bases del sistema están en transformación profunda. En la traslación de la economía artesanal a la producción masiva, el salto requirió la incorporación del factor trabajo como un elemento esencial en la producción de esos bienes y servicios. Pero a la vez que la estructura de producción de los bienes asociaba de una forma novedosa el capital y el trabajo, otras fuerzas empujaban hacia la necesidad de contar con coste competitivos que permitieran en primer lugar, poder simplemente tener la capacidad mínima para adquirir dichos bienes y servicios y en cualquier caso la competencia económica exigía a los productores tener la posibilidad de ofertar competitivamente y para que la ecuación funcione la compensación – retribución del trabajo tiene que encajar en la lógica de la oferta y la demanda que el sistema económico establece como equilibrio determinante.

Esta lógica ha funcionado a lo largo del tiempo de la evolución impulsada por las tres revoluciones económicas experimentadas desde la abolición de la artesanía como medio productivo básico y modelo económico. No obstante, el paso de la tecnología en los diferentes estadios de evolución, siempre han pretendido resolver el problema del coste de la fuerza del trabajo y por que no decirlo su eliminación.

Desde los principios filosóficos de la búsqueda de la felicidad, con aquel mítico eslogan de que con el tiempo el ser humano no necesitaría trabajar para vivir y que se instalaría en la cultura del ocio y el tiempo libre de tal forma que el problema vital consistiría en tener actividades ocupacionales para dar sentido a la vida, hemos podido ver que la evolución del trabajo se ha ajustado más a la necesidad de ingresos para vivir que con la implícita necesidad de incorporar el factor del trabajo a la producción al menor coste posible.

Ahora con la cuarta revolución, aparece la aceleración del cambio tecnológico que aporta no solamente soluciones innovadoras a los procesos de fabricación, sino que incluso han provocado importantes cambios en los modelos económicos y productivos que si observamos bien consta como lugar común la mejora de la productividad como eje sustantivo de la innovación, con lo que ello implica de reducción de la necesidad del factor trabajo. Hay que aceptar la convención que, frente a la destrucción de puestos de trabajo, digamos antiguos, aparecerán nuevos puestos que son menos físicos y más exigentes en el conocimiento.

El comportamiento de la evolución del empleo muestra síntomas de que está padeciendo de un problema estructural grave y es que la tendencia de la optimización en los procesos industriales induce claramente a la disminución de efectivos industriales, estando lleno el panorama de múltiples ejemplos de reducción de puestos de trabajo industriales, sustituidos bien por robots o bien por cambios en los procesos controlados por tecnologías de la información y de las comunicaciones. Obviamente esto no es malo, sino que las personas que en definitiva son los trabajadores de los diferentes sectores, si no encuentran trabajo en unos migrarán a otros espacios o actividades diferentes.

Parece evidente también que las actividades económicas de poco valor añadido

están sufriendo un proceso de degradación y carencia de valor que implica que el sistema no está siendo capaz de retribuir adecuadamente para que los perceptores de rentas cuenten con los recursos vitales necesarios. Este es un mensaje tan reiterativo que no podemos seguir obviándolo. El hecho que se retribuya con salarios bajos, lo que significa en definitiva es que ese trabajo carece de valor, por tanto, los trabajadores deben modificar sus objetivos, necesariamente formándose mejor con el fin de poder acceder a aquellos puestos de trabajo emergentes que decíamos antes e induciendo así el ajuste de la oferta y la demanda.

La mayoría de los puestos de trabajo creados, son de carácter coyuntural y están centrados en resolver las puntas de demanda que el sistema en su ajuste provoca, de tal forma que aparecen contrataciones en el sector turístico o comercial que no son sostenibles y dada la abundancia de recursos el valor disminuye. Es verdad que, frente a la tecnificación, robotización, automatización o el hazlo tú mismo, los servicios personales también tendrán un espacio en el futuro del trabajo y probablemente sean muy cotizados, pero exigirán también una alta cualificación, dado que la especialización en el servicio personal será determinante para poder vivir de ello. En las economías más avanzadas, servicios de atención personal un especialista peluquero o un "personal trainer" son cada vez más demandados y se aceptan precios que la dedicación específica permite aplicar con satisfacción del cliente.

También quería comentar que en otra fase de la historia económica se propugnó trabajos que justificaran simplemente la traslación de rentas que permitiera sostener el crecimiento a través de la demanda interna, por ello lo importante no era que unos cavaran zanjas y otros las taparan (Keynes 1930) con nula aportación de valor por el trabajo, sino que el salario fuera un medio para completar la lógica creada por la oferta y la demanda. Hoy hemos evolucionado en el razonamiento y ya se habla de rentas sociales básicas, donde los trabajadores no percibirían sueldos y salarios por su trabajo, sino que todos los ciudadanos percibirían rentas consumistas, dado que en el futuro ya no se necesitaran trabajadores, sino esencialmente consumidores. Este tipo de razonamiento se está extendiendo de forma influyente y coincide en el tiempo con el trabajo tipo "commodities" que será llevado a cabo por máquinas y, por tanto, los trabajadores del futuro solo trabajaran en aquellas actividades que les motive y justifique personalmente. Alguien ya ha dicho que finalmente la felicidad vendrá cuando los seres humanos no trabajemos para vivir, sino que lo hagamos en aquellas actividades para disfrutar de la vida.

Para los que estén pensando en que de dónde vamos a quitar el dinero para generar esta fábrica de vagos, diría que pensemos que ya actualmente entre subsidios, subvenciones y pensiones prácticamente la mitad de la población ya están percibiendo retribuciones sin tener que trabajar.

Traigo estas ideas que seguramente podrían ser denominadas peregrinas, volviendo al primer de mis razonamientos. Creo que Galicia económicamente hablando es un área retrasada, pero cuenta con un capital humano importante debido a la presencia de tres universidades y otros

muchos centros de formación, por tanto, si queremos saltar a la punta de la flecha, creo que estamos en óptimas condiciones si procuramos ser disruptivos y posicionarnos estratégicamente en lo importante del futuro que es la alta cualificación tecnológica que exige exprimir nuestras actuales habilidades para promover la creación de centros de conocimiento avanzados, propios o en colaboración con otros centros excelentes a nivel mundial.

No se trata de fomentar un incremento exponencial de desocupados, sino que estructuralmente no hay capacidad en las economías desarrolladas para continuar creciendo en puestos de trabajo determinados a su vez por los crecimientos del producto interior. No creo que sea una buena idea seguir financiando al estado a través de las utilidades obtenidas por el desempeño laboral, dado que es necesario reformular todo el sistema de ecuaciones, no solamente los datos de una, debido a que inevitablemente la productividad seguirá marcando la pauta de la innovación y por tanto los inputs de recursos cada vez serán más afinados. Creo que no es una opción, es una necesidad mejorar de forma radical la formación tecnológica y científica.

www.foroeconomicodegalicia.es

O Foro Económico de Galicia é unha plataforma de transferencia de coñecemento en materia económica dende as empresas e universidades galegas á sociedade e aos espazos de decisión pública. O Foro integra a profesores e investigadores, empresarios e directivos representativos dos diferentes sectores e áreas de Galicia, e xornalistas galegos de referencia.

SOCIOS

ABANCA

ASOCIACION GALLEGA
DE LA EMPRESA FAMILIAR

Casal de Armán

civisglobal
construimos entorno

COREN

CRTVG
CORPORACIÓN
RADIO E TELEVISIÓN
DE GALICIA

gasNatural
fenosa

Cuidamos personas en buena compañía
geriatros - SARquavitae

HIJOS DE RIVERA, S.L.
CORPORACIÓN

Hierros
AÑÓN, S.A.

INVERAVANTE

JEALSA

MAPFRE

Grupo Nogar

PÉREZ RUMBAO

ReVi

Rodiñas

Rodman

ZFV
CONSORCIO ZONA
FRANCA DE VIGO

Grupo de investigación GEN
Universidade Vigo

ABANCA

Foro económico de Galicia

Informe de Conxuntura socioeconómica

II / 2018

Fernando González Laxe (coord.)
José Francisco Armesto Pina
Patricio Sánchez Fernández
Santiago Lago Peñas

www.foroeconomicodegalicia.es